

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204401

UNIVERSAL
LIBRARY

CUP-24-44-69-5,000

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

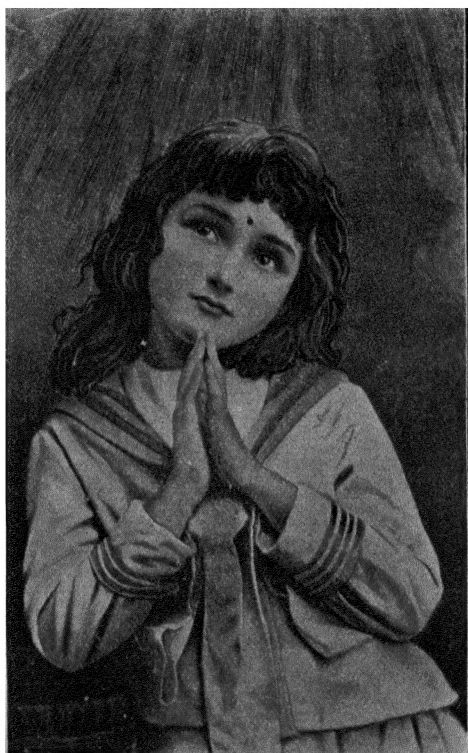
Call No. T82/549K Accession No. T2043

Author నీలం సంజీవ రెడ్డి. వ

Title ఉపాధ్యక్షుల పత్రం 4 అక

This book should be returned on or before the date last marked below.

1927

గీ తండ్రి! లోకేశ! పరమాత్మ! ♦ ధర్మనిరత!
 కపటశస్త్రని మాయలఁ ♦ గల్గ జేసి
 కనఁగ మమ్ముల నను శ్రీగంట నెపుడు
 ధక్తి నిచె నపస్కారంబు ♦ బరవుచుంటి.

విశ్వనాథ శర్మ

కృతి సమర్పణము.

క॥ శ్రీకరుణుడును దినకరుణుడును

ధాకరుణుడును జగము లెల్లఁ ♦ దను దా నగుచు

ఏ కారణములకును దా

నే కారణుఁ డనఁగ నొప్పు ♦ నీశ్వరుఁ డెపుడు.

క॥ లోకము నీవే యగుచును

లోకము నీలోనె గొనుచు ♦ లోకమునందు

లోకము లేకుండఁగ నా

నాకమొ యనునట్లు నేయ ♦ నాధుఁడ వీవే.

ఉ॥ ఎవ్వఁడొ యొక్కఁడే యచటనిచ్చట నెల్లఁడ నుండువాఁడొ యా

యెవ్వఁడు యెల్లర స్థనుచు ♦ నెవ్వనికి స్థనకుండువాఁడొ యా

యెవ్వఁడు యెల్లర స్థినుచు ♦ నేరికి విస్కను బల్కువాఁడొ యా

యెవ్వఁడు యెవ్వఁడో యతని ♦ కిత్తును గ్రంథము భక్తితోఁగృతి.

గీ॥ లోకకళ్యాణసంకల్పఁగోలుఁ డగుచు

గాంధీసుచరిత్ర మొహాత్ముఁ ♦ గాంతియుతుని

సృష్టిజేసిన య మృహాశక్తి నాత్మ

దలచి యీ గ్రంథరచనకు ♦ దరిసిగంటి.

గీ॥ అట్టి భగవంతు నెద నెల్పియల్లఁ గవితఁ

బ్రజ్వరిల్లెడు భావప్రపంచ మెల్లఁ

గృష్టపరమాత్ముఁ గన్నంతఁ ♦ గాంత రాధ

మనము బొంగుచు లీల మైమరచు నట్లు.

గీ॥ రావణునిగర్వ మడచిన ♦ రాముఁ డెవఁడొ

కౌరవకర్ములఁ ద్రొంచిన ♦ కృష్ణుఁ డెవఁడొ

భువిని రాజ్యంబు చీ యన్న ♦ బుద్ధుఁ డెవఁడొ

యట్టితేజస్సునకు నేను ♦ యంజ లిడుదు.

గీ॥ దేశహిత మంచు జనమాల ♦ నాశఁగొలుపు

గపటమహనీయతామసశిలుషమతుల

సందడుల లోకమానకు నై ♦ సంగ్రహముగఁ

దెల్పి నాదగు విధిని నేఁ ♦ దీర్చుకొందు.

కవటదేశభక్త పట్టాభిషేకము.

అనంతాచార్యులు

నాం ది

శీ॥ తామసుండును సాత్వికధామః పాండి-
మెలగుచుండియు జనమాలఁగి కిలను హరి
నదను దలచిన వెన్వంటఁగి నెల్లఁ దెలిసి
యథయ మొసఁగుచు రక్షించునట్టి యీశ్వ
రుండె ఋమ్ముల నెవుడుఁ గాపాడుఁ గాత!

ప్రస్తావన.

[ప్రకీర్ణము : సూత్రీధారఁడు]

సూత్రీ—ఏమి ! ఈ గ్రీష్మకాల వైచిత్ర్యము ! సూర్యుఁడు మేఘాం
తగ్గతుండై యున్నను నీ నభోపరాగ మాతపహిత మగుచు
దోషమలినము నై మానవహృదయముల నెట్లు చీకాకుళరచు
చున్నయది ! మింటిరాజ్యమున కంతకును నా దినకిరుండే
చక్రివర్తిగఁ బట్టాభిషిక్తుండై యున్న ట్రొంచనగును గదా !
ఆ పంకజమిత్రుని జూచిన యా చంద్రతారాగణంబు లన్ని
యు నెట్లు యంబంబులు వెలవెల లాడుచుండును ! అట్టి
మహాతేజస్వి కా గ్రహజాలము భీతిలునట్లై మానవు లీ భూ

లోకంబున సజ్జనులకు కారవసూచకంబుగను దుర్జనులకు భయ
సూచకంబుగను వడంకుచు నుంచారు గదా! ఎట్లయినను
భూమ్యంతరిక్షముల కెల్ల నొకే సంబంధసూత్రము లవ్వయింప
జాలవు సుమీ! ఓయీ!

[సేవధ్యమున]

ఓహో! భారతవాసులారా!

గీ॥ సూర్యుఁ గన మారదర్శిని ♦ సూటి నిలిపి
గణితశాస్త్రజ్ఞుఁ డాసిండు ♦ గృహణకాల
మట్టె యా గాహనా కేతువో! పట్టెఁ గవటుఁ
గానఁ బరిశీలన వానిఁ ♦ గనఁడి యిపుడె.

సూత్ర—భరతపుత్రా! కవటచుహాశయుని పృథావము భారతవర్షం
బుననే గాక భూలోకం బంతటను విదితం బగుఁగాక!

[ప్రవేశము : నటి]

నటి—జీవి తేశ్వరా! “ఓయీ” అనుచుంటివే - అది యేరిని?

సూత్ర—విన్నే!

నటి—నాపేరు “ఓయీ” కాదు.

సూత్ర—అయినను ఆర్యగౌర వాచారములనుబట్టి యట్లు పిలచట తట
స్థించుచున్నాది.

నటి—పేరుబెట్టి పిలువఁగూడ దనియో? నూతనశకపు పురుషు
లెల్లరు దనుభార్యల నామంత్రణమున యథార్థనామములనే
యుపయోగించుచున్నారు. కాని, పూర్వపు “అచ్చమ్మ
పిచ్చమ్మ” నామము లన్నియు నివృథు మార్పు నందియున్నవి.
పూర్వపు అచ్చమ్మ నికడ చచ్చమ్మ యని పిలచినచో “వది!
చెప్ప!” అనును.

సూత్ర—ప్రేమనీ! అట్లులైనచో నిప్పు డేమనవలయును?

నటి—ఏ రుక్మిణీదేవి యనియో లేక యే శారదాంబ యనియో
పిలువవలయును.

నూత్ర—మనోహరిణీ! ఇప్పుడు ని నేమని పిలువవలయును?

నటి—‘సరోజాక్షి’ యనియో ‘చంద్రకేళి’ యనియో ‘స్వర్ణముఖి’
యనియో ‘నగరాజకుమారి’ యనియో లేక (సిగ్గుచు నటించుచు) ‘సుశీలాదేవి’ యనియో పిలువగూడదా!

నూత్ర—అహా!

గీ॥ కొండ లంతటి పనులెన్నో • నిండియుండ
సరసముల కిట్లు తగునొకో • సతిరొ! నీకు

నటి— రసము లేనట్టి భావణ • రాయి బోలు
మనము సూచింపు సుమ్మో! యో • మాస్వచరిత!

పోనిండు! ఈ యనవసర తర్క మేల? ఇప్పుడే ఋతువును
వర్ణింతును?

నూత్ర—ఈ గ్రీష్మఋతువునే వర్ణింతువుగాక!

నటి—మనోహరా! కాంచితే?

గీ॥ గ్రీష్మఋతుధర్మయుగ్రింపు • గ్రీడలకును
మనుజులకుకక్షివృక్షసమాజ మెల్ల
బ్రాహ్మణమొల్లను స్వస్థానబలము వీడఁ
గుప్పుచున్నాఁడు యనిలుండు • నిప్పువేడి.

అబ్బా! ఈ గ్రీష్మకాలమానఁ బగటివేళ లీఘారవహిని
దాల్చి యున్నను రాత్రిలయందు వీచెడియా మలయమారుత
మెంతటి హాయి నిచ్చును! హృదయేశ్వరా! ఈశ్వరసృష్టియందలి
చిత్రము లిదేరితిగ నుండునుగదా!

గీ॥ ఈశ్వరసృష్టిజాడంగ • నిట్టివింత
లెన్నో యుండును మానవు • నెఱుకలేక;
తేరు వెన్నయు క్షీరముం • దీరి తరువ
దైవచిత్రము లదెరితిఁ • దనరుచుండు.

(నేపథ్యమున)

ఉ॥ ఎవ్వడు దేశభక్తియన ♦ నేర్పడఁ బల్కునొ సింహవ్యాసముల్
యెవ్వడు మాయ లెన్నిటినొ ♦ యెప్పుడు లోనఁ దలంచుచుండునో
యెవ్వడు పితృమన్న భువి నేరికి న్యాయము దల్పఁజాలఁడో
యెవ్వడొ వాడు జాతెదను ♦ యెల్లడఁ నూతనభారతంబునన్.

ఓరోరి కపటదేశభక్తా ! వ్యర్థపృలాపీ ! ఎంతకాలము
నీ విట్లు బ్రహ్మచరుని మోసపుచ్చుచుండఁగలవు ! దేశభక్తుండ
నని విట్టివీగుచు గపట మాగ్లోపాజ్ఞిత ధనమదాంధత్వమున
గన్నును మిన్నును గానక సంచరించుచుంటివా ! చక్రివర్తు
లంతటివార లంతరించి యున్నారు. ఇక నీవా యీ భూలో
కంబున నుట్టిగట్టుకొని వేలాడు చుండఁగలఁడవు ? ఇదే !
కపటదేశభక్తసంహారమునకుఁ బూనుకొంటిని ! కాచుకొమ్మొ.

సూత్ర—ఏమి ! కపటదేశభక్త సంహార మొనర్ప నెవడు బూను
కొనెను ? (అగోచనను సూచింపుచు) అహో ! తెలియ
వచ్చినది.

నటి—ఆతఁ డెవడు ? మనకపటదేశభక్తాగ్రేసరుఁ గూర్చి యింతటి
సాహస మెవడు తలపై నిడుకొనియెను ?

సూత్ర—మన యయ్యకు వినాశకాల మాసన్న మగుటచేఁ దన
నేస్తుండగు నొక సాధువర్తనుని మోసగించుటయేగాక, యా
తని దీప్తిదుర్భావలకు లోనుబఱచి, తుదకుఁ గండకావర
మునఁ బిడికిలెత్తి కొట్టనుగూడ నుద్యుక్తుండయ్యెనట. అంతట
నా మిత్రుండు కడుంగనలి యీ దుష్టునియొక్క చారిత్రము
నొక చిత్రవైఖరి రచించె. ఆగ్రంథ మెట్టి దనిన—

గీ॥ శైలిఁ జూచిన మృదులమై ♦ శంక లేక
భావములు జాల గంభీరఃభాతి నుండి
యంబరంబున సంచార ♦ మందినట్టు
లుండు దీనిని బలియించుచుండువేళ.

నటి—అట్టి సద్గ్రంథమా! కొంతవరుషభాష యుండియుండునేమో!
అయ్యది సద్గ్రంథ మెట్లగును?

సూత్ర—వాల్మీకిమహర్షి రామాయణంబున రావణుని యొక్క
దుండగముల వర్ణించియుండెను. అట్టి రావణుని చరిత్రాంశ
మును గసియున్న రామాయణము సద్గ్రంథమునకు దూర
మయ్యెనా? దుష్టదుర్మోధముల చేష్టల వెలువరచిన వేద
వ్యాస విరచితంబగు మహాభాగతమును మనము పరిత్యజింప
నగునా? పైతానుని పాపసమన్వితపరాక్రమాజీవితమును
జిత్రించిన యాంగ్లమహాకవి ట్యూన్ యొక్క వీరరసైకహీత
గానమును గోలి మన మానండించుటలేదా! అటులనే మా
నవ ప్రపంచముయొక్క దిగ్దర్శనమును బ్రతిబింబించిన యీ
గ్రంథమహార్థవదర్పణమున విద్యాభ్యసనమనొనర్చుటయందు
దప్పేమున్నది? పాప మా కపట దేశభక్తుని మాయా యశో
వికాసమును మనోగర్వచిహ్నములును గూడ నప్పుడే వాడు
మొగము బట్టుచున్నవి. గ్రంథస్థాంశములయొక్క కారుమబ్బు
లెంత శీఘ్రముగ భరతవర్ష మంతయు గ్రమ్మకొనుచున్నవి!

గీ॥ ధనబలంబున నున్నత్రతను వహించి
దేవదేవుని వెఱపైన † దెలియకట్టి
కపటభక్తుండు లోనయ్యె † గాలపాశ
మునకు; రాముడంతటివాడె † వనమునందుఁ
బడఁడె పడరానిపాటను † బహుళభంగి!

నటి—పాపము! ఆతని శూరలేఖనికి మన కపటదేశభక్తుండు గుఱి
యయ్యెనా? ఎంత కష్టమెంత కష్టము!

గీ॥ కాలితోఁ దన్ను దొలఁగునొ † గీలు యొకటి
కట్టఁ బైదూసి విడచిన † గండ లుబ్బు
ఖడ్గమునఁ బొడిచిన నొక్క † గాయ మగును
గుండుతోఁ దూల్చినను బడు † బాడవోలె;
లేడు సరియెద్ది కవి శూర † లేఖనకిని.

అట్టి కవిశేఖరుని మన కపటయ్య యేలఁ దూలనాడెను?

సూత్ర—గీ॥ కాకతాళీయముగ నది † గల్గలేదు;
 ఈశ్వరాజ్ఞన బట్టియే † యిట్లు మూడె;
 దుష్టుఁ డగు గపటికి దూరఁదృష్టి లేమిఁ
 దనదు శాస్త్రపుబలమును † గనఁగలేక
 పడియె గోతను నొడలెల్ల † బాడి గాగ.

రావణుడు జానకీదేవిని గొనకుండియున్న శ్రీరామచంద్రుఁ
 డాతనిపై దండు వెడలియుండునా! దుష్టశిక్షణ కెద్దియో యొక
 నిమిత్తకారణము, నీశ్వరుఁడు సదా కల్పించుచుండును గదా!
 అయినను యీశ్వరాజ్ఞయును గర్మానుభవమును చాటుట
 కేరి తరమి! మన కపటయ్యయొక్క దుష్ప్రవర్తనమే యంత
 దెచ్చెను మఱియు నీతని దుండగములు వేటువిధముగ లోక
 ప్రఖ్యాతము లగు తెల్లు? ఇయ్య దంతయు నీశ్వర సంతల్పమే.

నటి—ప్రాణకాంతా! ఇట్టి దుష్టునియొక్క చారిత్రపుకటనమునఁ
 బ్రపంచకమున కేమి మే లొడవఁగలదు?

సూత్ర—హృస్మిత్రమా! నీ విట్టి సూక్ష్మవిషయమును గ్రహింపఁజాల
 కుంటి వని నాకుఁ గడు విచారం బగుచున్నయది. చూడుము!

గీ॥ వెల్లు కాంతిచ్చుఁ జీకటు † ల్వడలిపోవ;
 కలుగు నానందమును జిత † దొలఁగి నంత;
 తిమిర దేశంపుభక్తు శోఽభించిచూడ
 నట్లై గాఢ్యామా స్వర్గంపుటధికభక్తి॥

ఇదియునుగాక, యిట్టి గ్రంథపఠనఫలితముగఁ గననగు
 ప్రపంచజ్ఞానసహాయంబున మనుజుం డట్టి దుష్టమానవునకు
 దూరం బగుచు క్షేమమును గాంచనగును గాదె!

గీ॥ చింతలకు నాలయ మ్మగీవంతభువిని
 బూరుషుని కిట్టి సద్గ్రంథతీరు లనగ

జలధిమధ్యంపుటోడలచలనములకు
రేవుదీపంబు గాంతులశీతి నుండు.

(సేపధ్యమున)

ఎవరయ్యా అక్కడ ?

సూత్ర—మేము నటీసూత్రీధారులము. కళదేశభక్త చారిత్రమును
నాటకరూపమున బ్రదర్శింపనై యున్నాము.

(మరల సేపధ్యమున)

మంచిది. ఇప్పుడే యాభరతమాత కళదేశభక్తాది మహా
నటకవీరులయొక్క చిత్రవిచిత్రాడంబరహిత ప్రదర్శనములగూర్చి
యా జగన్నాటకసూత్రీధారులతో మొఱవెట్టకొని యా
సర్వాంతర్యామి యొక్క దీవనల గైకొని వచ్చి యున్నది.
అభగవంతుఁ డా కళదేశభక్తుని సన్మాగ్గునగఁ దిగిపు నెంచి
యందులకు ప్రజలయొక్క సంతోషమును సూచించునట్లా
తని పట్టాభిషిక్తునగఁ జేయనగు నని యా మహావిష్ణు వాఙ్మ
పించి యున్నాఁడు.

సూత్ర—సంతోషము. అటులైనచో మనము కళదేశభక్త పట్టాభి
షేకనాటకమునే బ్రదర్శింతము. అ కళల్యాణ మగుఁగాక !

కపటదేశభక్త పట్టాభిషేకము.

ప్రథమాంకము.

ప్రథమ రంగము :

(ప్రవేశము : కపటమహాశయుడు, అహంభావరావు, జైవికరావు)

అహం—మిత్రమా ! కపటమహాశయా ! నీవు పొరబడుచుంటివని నా నమ్మకము. ఈ స్వరాజ్యసంఘాధ్యక్షభారమును వహించ నాకు ధైర్యము చాలకున్నది.

కపట—ఏమి ! అట్లనియెదవు? కురుక్షేత్రసంగ్రామమున నా దుర్యోధనునికి గర్జన జెట్లు తోడ్పడియెనో అటులనే నేనును యీ మహాత్కార్యమును సాధించుటయందు నీకుఁ దోడ్పడఁగలను. నీ కింకను భయమేల ?

అహం—అట్టి తోడ్పాటువలన తుట్టదుద కా దుర్యోధనుని కేమి లాభ మొదవెను?

కపట—అట్లెనచో నీవు “నోబుల్ బ్రూటస్” వంటివాఁడ వనుకొమ్ము. నేను లోకజ్ఞానియగు ‘క్వాసియస్’ వంటివానిని. ఇప్పుడో?

అహం—వారును చివర కశజయముపాలై యుండిరిగదా !

కపట—(స్వ:- ఈతని యొప్పుచుట కింకేమి చెప్పుదును!) మిత్రమా! మన మిరువురమును నీ కార్యమును జయప్రదముగ నెరవేర్పఁ —గృహ్లాస్తులవలె మెలంగుదుము గాక !

అహం—ఈ మహాభారతవీరుల స్నేహబంధమును మనము జ్ఞప్తియందుంచుకొనుట మంచిదే! కాని, కామినీకాంచనముల యెడ మన కుండెడి యపేక్షాఫలితముగ గలుగు నైతికదుర్బలత్వమున కేనాటి కేకీడు వాటిల్లునో యని నాకుభయమగుచున్నది.

కపట—ఏమి! అట్లదైర్య పడెదవు? దేశహితార్థమై యీ స్వార్థహితమగు తుచ్ఛవాంఛలను మన మదపునం దుంచజాలమా?

అహం—అట్లు చెప్పట సులభమే కాని చేయుట దుష్కరము. ఆ దయామయుండగు భగవంతుడు మానవ హృదయాంతరాళమున దుష్టసంకల్పముల కేల స్థానము నీయవలయునో నేఁ దెలియజాలకున్నాను. నా కీసంశయము తీరకుండుటచేఁ గ్రిందబడుచు, లేచుచు, మరలఁ గ్రిందబడుచు - ఈ ముటికికూపమునందు మునుఁగుచుఁ దేలుచుఁ గొట్టుకొనుచుంటిని.

కపట—ఈ వేదాంతవిచారణలు నాకు రుచింపవు. ఏమోయీ దైవిక రావు! నీ పూరకుండువేల?

దైవిక—దేశహితార్థమై మన విధాయకధర్మముల ననుసరించుట యం దింత చర్చయేల?

అహం—అట్లులైనచో మనము స్థాపించిన యీ స్వరాజ్యసంఘ కా ర్యములను దేశాభివృద్ధికై నిర్వహించుటయందు మీ రిరువురును నాకుఁ జెరియొక భుజమగు నుండుట కంగీకరింతురా?

కపట—అందుల కేల సందేహింపవలయును? నాకుఁ గుడిభుజమ వీవు. నీకుఁ గుడిభుజమును నేను. మన యిరువురకును రెండవభుజ మీ బ్రాహ్మసామాజికుఁడు.

అహం—అట్లులైనచో లెండు, నడుములు కట్టుఁడు. కార్యదీక్షనుబూని యిందుల కవసరమగు పనుల కుపక్రమింపుడు. మనసందేశము నీ విధముగ బోధింప మనుష్యుల నియమింపుడు.

నీ! హితులార! స్వరాజ్య మతులార! సద్ధర్మ విదులార! సదమలహృదయులార!

భారతసుతులార! భౌతృబృందములార!
 శాస్త్రుకోవిదులార! సరసులార!
 స్వార్థంబు దృఙ్మించి స్వాతంత్ర్యపదవికై
 సర్వంబు నిడుకల్పితరువులార!
 స్వాదేశమునకు నై స్వశరీర మియ్యంగ
 వెనుదీయనట్టి యో వీరులార !

గీ॥ శుద్ధఖద్దరువృతమును నుద్ధరింపుఁ
 డయ్య! యస్పృశ్యతను వీడుఁ డయ్య! మీరు
 హిందుముస్లింపు తై క్యంబునందు మనము
 నిల్చి జాతీయవిద్యను నెఱపుఁడయ్య!

క పట—ధనము లేకుండ నీ లియుగమున నే మహాత్కార్యమును
 జేయనొల్లదు. అట్టిధనమును సమకూర్చుటకు వలయుఁ బ్రయ
 త్నములను సత్వరమునఁ జేయనగును.

సీ॥ పట్నంబులకుఁ బోయి పల్లెలకునుఁ బోయి
 పెద్దల నెల్లర దిద్దుఁడయ్య!
 స్త్రీడర్శతోనుఱి లీడర్శతోడను
 వాదంబు లేకుండఁ బల్కుఁడయ్య!

పర్తకవరులకు వాక్పాతురిమఁ జూపి
 విరివిగాఁ గానుక లేవ్వుఁడయ్య !

స్వార్థత్యాగులమంచు సరళసంభాషల
 సుదర్భరీతిగా నలుపుఁడయ్య !

గీ॥ ఇచ్చుచోటను మంచిగాఁ బుచ్చుకొనుఁడు!
 లేనిచోటను బాగంచు లేచిరండు
 తగవులకుమాత్ర మెప్పుడు దిగకుఁడయ్య !
 పొగడుఁ డెల్లర నొకరీతిఁ బొంగునట్లు
 మంత్ర రహస్యమిదియ ! యేమరకుఁడయ్య !

మన భారతవర్ష మంతటను ప్రచారము నల్చి మన యుద్య
 మమును జయప్రద మొనర్పజేయుటకు వలయుసామగ్రి

యంతయు మనల నిదివరకే యాశ్రయించి యున్నది. కరటక శాస్త్రి హరికథలను జెప్పియు, వందేమాతరాది కీర్తనలను బాడియు, జనాకర్షణ నొనర్చి ధనము సేకరింపఁగలడు. మన దమనకపంతులు గంభీరోపన్యాసముల నిచ్చి జనుల కందరకుసు ఆవేశము కలుగునట్లు చేయగలడు. మన దంభ సంస్కారావు దేవాలయములపై దండెత్తగలడు. ఇతఁ ప్రకటనల రాయఁడో—దేశ మంతటను మన పనిమీదనే పనిలేని మంగలివలె దిరుగఁగలడు. ఎచ్చటకు బోయినను, యెవ రేమనిన, యెవ రే మనుకొనినను, యెవరు తిట్టినను, యెవరు కొట్టినను, యెవరు మననాయకుల నడతను ఖండించినను, యెవరు మనల దుష్టులన్నను, మోసగాండ్రున్నను, అక్రమవర్తనలన్నను, అవి నీతిపరులన్నను, బెడచెవినిబెట్టి, భల్లూకపుష్పబట్టి ధనమును గూర్చును. కుబ్జరాజకీయవేత్తయు యథాశక్తి దన యుడుతాభక్తిని జూపగలడు. మనము మునిప్రమాచ్చులరాయని మఱచి పోదగడు. ఎగిరివిస్తళ్ళను బారవేయుచో గుక్కల కేమి తక్కువ? అద్వైతమూర్తి సంగతి చెప్పనే యక్కరలేదు.

(అందరును నిష్క్రమింతురు)

ప్రథమాంకము : ద్వితీయరంగము.

రంగము : గృహము;

[ప్రవేశము: కపటమహాశయుఁడు]

కప—(స్వగతము) ఏమిది! మనుష్యస్వభావ మెట్లు మార్పు నందుచుండును! సన్మార్గులు దుర్మార్గులుగను, దుర్మార్గులు సన్మార్గులుగను గాలాన సరణమగు మారుచుండురు. ధనాశ మనుష్యు నెట్టివనులైనను జేయించునుగదా! ప్రజాధనము మన చేతులమీదుగఁ బ్రవహించుచుండ మనోవికారములు గలుగుటయం దాశ్చర్య మేమున్నది! భారతదేశము సంతయు

నే స్వర్గలోకముగనో మార్పు నందజేతుమని యాసగొలిపి ధనమును బోవుచేసితిమి. ఈ ధనము నేమి చేయుటకును దోచకున్నది; ఏమిచేసినను మనలను బ్రీశ్చించు వాడెవడు?

అహంభావరావు నెన్నివిధములచేత నీ ద్రవ్యము నంట వద్దన్నను మానకున్నాడు. నేను మాత్ర మెందులకీ శర్కరను గొంచెము రుచిచూడ రాదు! దైవికరావున కెద్దియో యొక విధముగ ముట్టచెప్పుచునే యుంటిమి. ఇట్టిసమయమున లౌకికవృత్తి నవలంబింపవలయును. కాని కేవలము బుద్ధి జాడ్యజనితో న్నాదుడగు శ్రోత్రియుని వలె మెలంగరాదు.

గీ॥ ఒకనితోడను భాషింతుఁ నొక్కఁ గీతిఁ

దద్విషయమునె యొరునితోఁ దంత్రముగను

బలుకుదును; యిందు నిజ మేదొఁ తెలియరాదు

రాచకార్యంబు ఫణితియుఁ రంజిలంగ.

ఇప్పుడుగదా నేను ధన్యుడనైతిని! స్వరాజ్యసంఘ మెంత జయప్రదమగుఁ బనిచేయుచున్నది! మన మెచ్చటికీఁ బోయిన నచ్చట మన కర్హ్యపాద్యము లీయవలసినదే! అహంభావ రావు తనపాత్రము నెంతచక్కగ నిర్వర్తించు చున్నాడు! ఆత్మసమర్పణమాయొక్క ఆడంబరక్రిమము నెంతచక్కగ నడుపుచున్నాడు! కేవలము సాశీల్యతయొక్క అవతార స్వరూపమే! కొంచెము జాగ్రత్తతోఁ బనిచేసిన నీ పెట్టిప్రేమ చము సంతను నెట్లు మోసగింపవచ్చును! ఎక్కడ జూచినను మనశిష్యులే. ఇప్పుడు లాయర్లు, డిస్ట్రిక్టుమ్యూనిసిఫాలు, డిప్యూటీ కలెక్టర్లు, కలెక్టరులు, పి. డబ్ల్యు.డి. ఆఫీసర్లు, వర్తక రాజులు - అందరును మనబృందమునకు స్నేహితులే. దేశము సంతయు మనపిడికిలిలోఁ బట్టియున్నా మనియే చెప్పవచ్చును. ఇదియే జీవితమునందలి మంచితరుణము. ఈ తరుణవృథావ మెట్టిదనిన-

గీ॥ తరుణ సంపాదనమయంబుఁ దగగఁ దెలిసి
 పురుషుఁడును దాఁ బ్రయత్నంబుఁ బూని మదిని
 జీవితత్యగ్గ్రసంగ్రామఃశీవిఁ గాంచ
 వలయు; మఱియు నా తరుణమున్ వాసియున్న
 జన్మ మంతయు వెతలగుఁ జగము నందు.

ఇట్టి తరుణమును బ్రయోజనకరమట చేతనే శ్రీరాముఁడు సుగ్రీవాదుల సహాయమును బడసి రావణుని మట్టడ గించి సీతను మరలఁ గైకొనఁ గలిగెను. పాండవులును దరుణానుకూలముగ నా శ్రీకృష్ణు నాశ్రయించి కురుక్షేత్ర సంగ్రామమునఁ గౌరవుల నోడింపఁ గల్గిరి. మొన్న మొన్నటి యైరోపా సంగ్రామంబున మిత్రవర్గమువారు తరుణస్ఫూర్తిగ నమెరికాసహాయమును గొనుట మూలముననే గదా దిగ్విజయము నందఁ గల్గిరి!

వినాయకమూర్తికిఁ జికిత్స జేసినందుల కొక్కదెబ్బను వేయిన్నాటపదారుల గడించితిని. అతని శరీరం బప్పుడే పంచభూతముల పాలయ్యెను. అయినను మన కేమి? మన సొమ్ము మనకు ముట్టినది. పట్నములోని భాగ్యవంతు లందరును మన చేతులలోఁ బ్రాణములు విడువవలసినదే. భిషక్కు యొక్క వృత్తియేగదా భేషజము! ఈ భేషజకారణమున నితరవ్యవహారము లన్నియుఁగూడ మన చేతులలోనికే వచ్చుచుండును. ఈ కట్టణమున నీసమయమున నాకుండిన పలుకుబడి యేరి కున్నది! నామాట కెదురు చెప్పనప్పటి కావైశ్యయువకునకుఁ జెంపదెబ్బ నిచ్చితిని. న న్నవడడ్డు పెట్ట గలిగెను! అపిరికి లాయరునకుఁ గోటుజేబులో రాజద్రోహపు లేఖను రహస్యముగఁ జొప్పించి మఱునాఁడు వాని గజగజలాడునట్లు చేసితిని. నాయాందోళన కెదురు వల్కిన వార్తాపత్రికారాజమున కాకాశ రామన్న లేఖను బంపి గర్వ మడంచితిని. నన్ను నిర్లక్ష్యపెట్టిన యొక స్నేహితునిగూర్చి యాతని

పై నింకొక యాకాశ రామన్న లేఖను వ్రాయించి యాతని వ్యవహారము సంతయును దలక్రిందు జేసితిని. ఒక మరణశాసనమునందు వైద్యభిక్షును బెట్టి కుటుంబమును నిలిపితిని. ఈ సందర్భమున నాపేరట సహస్రనామపూజ జరిగెను. ఒక ప్రాణమిత్తుని బుధుమిత్తుఁడు గణిక కిచ్చిన చంద్రహారమును మూడునిమిషములలో నాస్త్రిని మాయచేసి తీసికొని వచ్చితిని. సరసయ్యను ఖద్దరుషాపు బెట్టుమని ప్రోత్సహపరచి యాతడు తోకజాడించి సంతట నా కసూయ గలిగి యానిలయముననే రెండవప్రక్క నింకొక ఖద్దరుషాపును నెలకొల్పి యాతని భరతమును బట్టించితిని. నన్ను నమ్మి తన ప్రాణముల నాపిడికిలికి నర్పించిన లక్షాధికారిని భిక్షాధికారిగ జేసితిని. నారాయణమూర్తి యెంతటి సమర్థుడైనను యెంతటి సత్యవంతుడైనను అతఁడు నా సడతను విమర్శించినంతనే తనపనికి రాజీనామా నియ్యసంతవరకు నాతనికి నేను గలుగ జేసిన వేడిమి యింతింత యని చెప్ప నలవిగాదు.

ఇట్టిపనుల నెవడు జేయగలడు? గుండెనిబ్బరము గావలయు. గ్రహములు సరిగా నుండువరకును యిట్టిపనులెన్ని జేసినను సాగుచుండును. శౌరవహిత జీవితమును గడపుచున్నను బేగుప్రతిష్ఠలు లేకుండగ నేమూలనో బడియుండుట కంటె నెట్టి దుర్మార్గముల జేయుచున్నను మనపేరుల నలువుర నోళ్లలోఁ జెప్పుకొనుట మూలమునఁ గొంతప్రతిష్ఠకుఁ గారణముగ నుండును. దయ్యాలపోతనిపించుకున్నను గొంత శౌరవముగ నుండును.

గీ॥ స్వర్గమందున దాస్యంబు + నలుపు కంటె
సరకమందున రాజ్యంబు + నెఱుఁపుచుంట
మేలు గాదొక్కొ మదినింత + మించి చూడ
యముడు యముఁ డెన్న నెవ్వడు + యడల కుండు!

(ఆశ్చర్యమును సూచింపుచు) అహో! ఏమి! ఈ దృశ్యము! ఆపేటికనున్న ప్రేతము దా నంతట నదియే మూతను విదలించి పైకి లేచుచున్నది. ఏమి చిత్రము! (బిగ్గరగా) ఓ మృతకళేబరమా! - కాదు కాదు - ఓభూతమా! నీ వెవ్వండువు? నీరాకకుఁ గతం బెయ్యది?

భూతము— నే నొకానొకప్పు డమెరికారాజ్యాంగ యంత్రమును నడిపిన అబ్రిహాం లింకన్ యొక్క భూతమును. నే నీ క్రింది సందేశమును నీ కొసంగి పోవచ్చితిని.

గీ॥ అంద రొకతరి మోసంబు ♦ నందవచ్చు
కొంద రెల్లడ మోసంబు ♦ నందవచ్చు
అందరెల్లడ మోసంబు ♦ నందఁబోరు;
సత్య మిది యంచు దెలియు మో ♦ సత్యదూర!

కవట—హా! హా! యనుచుఁ గ్రిందఁ బడును. (యవనిక జారును.)

ప్రథమాంకము : తృతీయరంగము.

[రంగము: వనము; ప్రవేశము: రామదాసు.]

రామదాసు—

[పాట: భూపాలరాగము: దూపకతాళము.]

తెల్లవారవచ్చె - తెలివొందె దేశాలు - తల్లి భారతమాత -
తల్లడిల్లెడు మదిని-తమ్ముడా - లేరా॥

1. నిద్రజేందెడి చీనా - నిలువున లేచెను - భద్రిత గనియెడు భారీ జాపా నదిగో - లేరా ॥ తెల్ల॥
2. తుక్కిసామ్రాజ్యము - తుద కందె సౌఖ్యము - ఇటలీవాసులు యిలను - యెన్నిక నందిరి - లేరా ॥ తెల్ల॥
3. అల్లరులకు నిల్లు - యైనట్టి ఆస్థనులు - ఆశీస్సు లందెడు - లేరా ॥ తెల్ల॥
4. హాహాహా హా యనుచు - నఖిలసంకుదలతో - దులదూగు యమరికా - యదుగో - లేరా ॥ తెల్ల॥

5. ఎవరి కెన్నడుగాని - వెరువని యింగ్లాండు - కార్మికకలతల -
కాటపట్టయ్యెడు - లేరా ||తెల్ల||
6. తాతాదాదాభాయి - తండ్రితలకు యెపుడో - తరలిపోయిరి
లేరు - త్వరగాను లేరా ||తెల్ల||
7. గాంధీమాహాత్ముడు - గని చాలాకష్టముల్ - కడుబడలి
యున్నాడు - లేరా ||తెల్ల||
8. కపటంపు భక్తుడు - కడుసందడిని జేసి - కల్గిన దంతయు - గా
జేయ నున్నాడు - లేరా ||తెల్ల||

భారతపుత్రా! ఈ స్వరాజ్యాందోళన మేల! ఈ సహాయ
నిరాకరణ మేల! లాటీదెబ్బ లేల! ఈ కారాగారనివాసము లేల!
భూలోకంబున సకలవిధఫలవృక్షసమన్వితముగు నీ భారత
దేశమున నీకు పిడికె డన్నమునకు లోటు కలిగెనా? ఇంక
మీదట భారతీయు లందఱును నొకేసారిగఁ దపస్సునకుఁ గడం
గుడు! తపస్సుమూలమున సాధింపజాలని కార్యమేదియు లేదు.
తపస్సుచే స్వర్గపదవిసే సంతాపించుచుండ నీ భూలోకసౌఖ్య
ముల నేల సందగాదు! నాఁడు తపోబలసహాయమున విశ్వా
మిత్రమహర్షి త్రిశంకుస్వర్గమును నిర్మించుచుండలేదా?
నామత మియ్యది.

“పరమాత్మా! శిర నుండ నేమిటికి సత్త్వంబూజ మోకాలికిఁ!
మొర లాలించు మహాప్రభుండవు జగత్సృష్టండ వీ వుండగాఁ
బరుఁ బ్రార్థింపగ నేల యక్కఱల దీర్పఁ! నిన్ను వేడ స్వరా
చరము ల్సాయపడుం దమంత భవదాజ్ఞ భక్తచింతామణి!”

ప్రథమాంకము: చతుర్థరంగము.

[రంగము: సుబర్హతీయాళిమము: మహాత్మాగాంధీ మంచముపైఁ బరుండియుండును.]

గాంధీ—(నేత్రముల నలుపుకొనుచు లేచి కూర్చుని)

శ్లో॥ రఘుపతిరాఘవ రాజారాం

పతితపావన సీతారాం

సుందరమాధవ మేఘశ్యాం

గంగాతులసీ సాలిగాం.

ఏమి! ఈ సృష్టిచిత్రము!

గీ॥ చంద్రతారార్కముగ గ్రహజాల మెల్ల
ధూమకేతువులును వెంటఁడులను దూగి
సృష్టిసంచారమును సదా * నలుపుచుండ
రమ్యతను జూప నడుగొ రా*రాజు తనదు
నటనమహిమను బ్రహ్మాండనాటకప్ర
దర్శనము నిడు బయ్యత్రాధారుఁ డనఁగ.

(ప్రవేశము: భారతమాత)

(సాశ్వర్యముగ) ఇది యేమి! భారతమాతయే! (సాష్టాంగ
మొనర్చి) అమ్మా! భారతమాతా! ఏల నీ దుఃఖము?

భారత—(కన్నుల నుడిచికొనుచు) నీ స్వరాజ్యోద్యమ మింతవఱ
కేల జయప్రదము గాకుండెనో నీవు దెలిసికొంటివా?

గాంధీ—లేదుతల్లీ! అయ్య దెందువలన? నావంటి మానవమాత్ముల
కిది యంతయు నగోచరముగ నున్నది.

భారత—సావర్థయోగులును, గర్వప్రసుత్తులును, ధనమదాంధు
లును, దమదుష్టతను బూర్తిగ నెఱపుచు నీయుద్యమము
నందు నియమితులై యుండువఱకును భారతవర్షమునకు నీవు
స్వరాజ్యము నందఁజేయఁ జాలవు. అట్టివారలఁ దెలిసియు
వారల నదలింపకుండుటచే నీవును దోషపరివృత్తుండ వగు
చున్నావు.

గాంధి—ఇట్టి గర్వంపు వ్రాతల వ్రాయువాని నొకతరి నేను స్వయముగనే వారించి యుంటిని. నెహ్రూ పండితుడు గూడ నాతో ముచ్చటించి యుండెను. అవ్వాని నొకతరి నాయనయు మందలించి యుండెను.

భారత—వానిని నీవు దండించి యుంటివా?

గాంధి—లేదు మాతా!

భారత—నీ భారత సోదరునికి సద్బుద్ధులఁ జెప్ప నీ విధికృతధర్మము గా దనుకొన్నచో నీదేశమును బరిపాలించుచున్న విదేశీయునికి నీ రాజనీతుల భోధింప నీకు హక్కుగలదు గలదు ?

గాంధి—అవును తల్లీ! నిజమే. ఏతద్విషయము నిప్పుడే విచారించెదను.

భారత—సంతోషము. నామనోరథ మెద్దియో చెల్పెదను వినుము.

సీ॥ భరతవర్షమే మహావైకుంఠమగు నాకు

భారతజలమే దివ్యామృతంబు

భరతవాయువే నాకుఁ ♦ బ్రాణవాయువు యగు

భారతాభ్యుదయంబె ♦ బాపుఁ జింత

అదిరాజయు మహారాద్రీమూర్తిని బోలి

బొల్పారు మచ్చిరోభూషణముగ

గంగాదివదములు ♦ శృంగారతను బూని

నడయాడు మద్రీక్తనాళములుగ

రామాయణంబగు ♦ రమ్యగానము నాకు

గీతయు నిడు నాకుఁ ♦ దత్వబోధ

భారతం బది వేదపదము నా కగు మఱి

భగవంతు బోధించు ♦ భాగవతము

గీ॥ “అట్టిదేశంబు నాది! నా యదియె! నాదె!”

యనుచు సనుకొంచు నానందయతులవార్ధి

నెవడు దేలుచు మున్నుచు ♦ నీదుమండో

వాడె నా నిజపుత్రుడై ♦ వఱలుచుండు.

గాంధీ—నీవు చెప్పియున్న దుష్టమతులలో నొక్కని వర్ణింపుము
తల్లీ!

భారత—

సీ॥ దేశంపు ధనమంచు + లేశమ్ము దలవక

నేర్పుగా వెనువెన్నె + జేర్పువాడు

దేశభక్తుడ నంచు + దీనుతా జనులపై

వాగ్ధాటి మెరపించి + వదరువాడు

ఖద్దరు భుజిమాని + “ఖద్దరో” యంచును

సందడిఁ బెనువీధి + సలుపువాడు

తన నేరు ప్రిఖ్యాతి + తగ దేశ మంతటఁ

భారంగఁ దహతహావదెడువాడు

గీ॥ ధనమే వీనికి నిజమగు + దైవ మగుచు

వెలువఁ జాలడు వీఁ డిహాపరములకును

యిట్టివానిని గూర్చిన + యిడుమ లెన్నో

గలవు నీ కవి చెలియవు + గాంధీపుత్రీ!

దేశభక్తాగ్రేసరా! భారతవర్షము నీ దుష్ట బాధలనుండి
దీర్చ నా శ్రీమహావిష్ణుతో మొర వెట్టుకొని యుంటిని. ఆ
దివ్యమంగళమూర్తి — యీ కలియుగమున నీసమయమునఁ
బ్రజాశక్తి విశేషముగఁ బనిచేయగల వనియు, అట్టి ప్రజా
శక్తిని గల్పింప వాఙ్మయప్రచార మే యాధారమనియు, అందుల
కగు నవలలు, నాటకమాలు వాగ్మయఁ బ్రయత్నము లప్పుడే
జరుగుచున్న వనియు, నేనిక గుండనక్కర లేదనియు, జెప్పి
న న్నోదార్చి పంపెను; ఇట్టి కపటదేశభక్తులలో రారా జన
దగు నొకఁ డొడలు చెలియక నొక కవిసింహముపై నుటుక
నా సింహమే వానిఁ బట్టి హతమార్చు ననియు నాతో సెల
విచ్చి యున్నాడు.

గాంధీ—అది యెట్లు?

భారత—ఆమహావిష్ణువే కవిశక్తుల నిట్లు వర్ణించియుండెను.

సీ॥ కవిరాజు రాజ్య మా ♦ కఱకంతునకు నైన
 దారి గానదు సుమ్ము ♦ దాడి వెడల
 కవిరాజు హృదయ మా ♦ కనరాని వనసీమఁ
 గడుశోభతోఁ గూడి ♦ కాలు చుండు
 కవిరాజు గాన మా ♦ రవితారకంబుగఁ
 దాండవమాడు భూతలము నిండి
 కవిరాజు శాప మా ♦ కడువంతబాణమై
 గురిదప్పుకుండఁ దగులుచు నుండు

గీ॥ నట్టి కవిరాజు దూషించి ♦ నట్టివాఁడు
 యట్టి కవిరాజు మోసించి ♦ నట్టివాఁడు
 యట్టి కవిరాజు సీంసించి ♦ నట్టివాఁడు
 వేధజెందడె దన్మూర్తి, శోధజ్వల.

మరియు నా దేవదేవుఁ డిట్లు వాక్కుచ్చెను.

గీ॥ ఎవని కెగ్గును సేయంగ ♦ నవనియందుఁ
 గకటభక్తుండు దలపైనఁ ♦ గాలఁదీసి
 రాచుకొనియెనొ వానినె ♦ రక్షఁగోరు
 సంతదాకను జన ద య్య ♦ సంతశక్తి.

అసంతర మా యసంతదయామయుండగు సర్వేశ్వరుండు
 కపటదేశభక్తుని నిజదేశభక్తునిగ ద్రిప్పుడు ననియు వానికి
 కట్టాభిషేకోత్సవము జరుగవలయు ననియు నాజ్ఞాపించి
 యున్నాడు.

గాంధీ—అహ! ఆ దివ్యమంగళవిగ్రహుని దయాతఃకరణల వర్ణింప
 నెవరి తరము!

భారత—గాంధీపుత్రా! నేఁ బోయివచ్చెద. నీకు విజయ మగుఁగాక!

(భారతమాత నిష్క్రమించును)

గాంధీ—(తనలో)

గీ॥ ఎట్టి పరిశుద్ధమనసుతో ♦ నద్దినేయ
నేదియో యొకలోపంబె ♦ యెప్పుడొదవు
నరునకును బూర్ణజ్ఞానంబు ♦ గొఱివడుట;
అట్టి సర్వజ్ఞ తా యీశ్వరాజ్ఞ నుండు.
(యవనిక జారును)

ప్రథమాంకము : పంచమరంగము.

[రంగము : గృహము; కపటమహాశయ్యుండు రాటమును ద్రిప్పుచుండ ను]

(ప్రవేశము : రామదాసు)

[పాట: సావేరిరాము - తిరుపతాశము.]

రామ—

రాటంపుగానము - రమ్యతయును విన - రండు - సుజనులార॥

1. చక్రిము - యిదియేమి - వక్రిత లేకయు - విక్రిమలీలను -
దెచ్చు సౌభాగ్యము - యంచును శాసించె - నల గాంధీ
మహారాజు - యీ ॥రాటంపు॥

2. అగ్రిమా - కన్యాకు - మూరి నుండియు నా - హిమవంతు
శిఖరాగ్ర - మొక్కరీతిని - మోగు - యీ ॥రాటంపు॥

3. భారతభూమిని - బంధురమైనట్టి - యంధకారము బాప -
గాంధీమహాత్ముడు - గనిపెట్టినట్టియు - మధురగానము -
యిది - యీ ॥రాటంపు॥

కపట—అహా! ఈ రాటముతో నూలువడకినపిమ్మట నాయొక్క
దేశభక్తి నధిక్షేపించు వాడెవడు! మనకు లాభకరముగ
నుండు సంతవరకు సత్ప్రవర్తనమే యవలంబింప నగుననియు
యే నిమిషమున గపటప్రవర్తనము మనకు లాభదాయక
ముగ నుండునో యానిమిషముననే నిరాక్షేపణముగ మోసము
సలువ నగుననియు - కీర్తికేసులగు జర్మన్ చక్రవర్తి

యంతటి ఫ్రెడరిక్ మహామహుఁడు జెప్పుచున్నాఁడు. ఇక
సృష్టియం దెట్లున్నదో చూడుఁడు!

గీ॥ పికము గాకంబు గూటను ♦ బెట్టి గుడ్డ
మాయచేతను బొదుగుట ♦ మానె నెపుడు!
బకము ధ్యానంబు నెపమున ♦ భక్త్యములను
బడయు టే నాఁడు గూడని బాపమనియె!
మానవుఁడు యెట్లై సల్పంగ ♦ మాయకృతుల
బ్రకృతౌనఁగెడి దృష్టాంత ♦ పథము లివియె.

[ప్రవేశము:- అహంభావరావు, దైవికరావు, యథార్థకాశ్రి]

అహం—మిత్రమా! కపటమహాశయా! ప్రస్తుతదేశస్థితియం దెందరు
యువకులు కారాగృహవాసము చేయుచున్నారు! పృతి
మానవునియొక్క హృదయాంతరాళమును దఱచుఁ గురుక్షే
త్రసంగ్రామ సంఘట్టనలకు స్థానమే గదా! ఆనంద మనుకొనిన
యానందము; దుఃఖ మనుకొనిన దుఃఖము. ఈ మాయా
ప్రపంచమునం దెందరు లోకకళ్యాణమును గూర్చి యాలకించు
చున్నారు! సుఖదుఃఖములకు మనస్సే గదా ప్రధానము.
ఎట్లన—

గీ॥ రాలగోడలు బందిగఁజాల యగునె!
ఇనుపకంబాలు పంజరం ♦ బనఁగ నగునొ!
మనసె స్వర్గంబు నరకమో ♦ యనఁగ నేయు;
నరకముకొ యెట్లై స్వర్గమా ♦ నరుని మదికి
నిజము గన బంధమోక్ష నిశ్చింత మనసె.

యథార్థ—అహంభావరావు! మనుష్యునియొక్క నీతిబోధలకును
దదనుచరణములకును యెంత లెంతటి భేదము లుండగలవో
దెల్పుటకు నీ స్వచరిత్రమే గొప్ప యుదాహరణముగఁ బరిణ
మించఁగలదు.

కపట—ఈ శుష్క నీతి బోధనముల వలన లాభమేమి? మనము దిన
వలె. మనబిడ్డలకుఁ గొన్నితరములకు సరిపడునట్లు ధన

మును సంపాదించి యిచ్చి చావవలె. ఈవిషయమును జ్ఞప్తి
యందుంచుకొని యెన్ని నాటకముల నైనను బ్రదర్శింప జేయు
డు. దైవికరావు! నీ యభిప్రాయమేమి?

దైవిక—అభిప్రాయములతోఁ బనియేమి? జీవితమునందలి జయాప
జయములు దైవాధీనములు గదా!

గీ॥ దైవబల మింతలేక నీజీవితోగి

సంగరంబున నునుజుండు † జయము గనునె!

నావ కెదురైనచో గాలి † నరుడు దానిఁ

దిప్పగలునె నుంతైన † దెడ్ల బలిమి!

కపట—(తనలో) ఓహో! నామిత్రు లిరువురకును నప్పుడప్పుడు
గొంచెము మనస్సాక్షి సంబంధములగు నభ్యంతరములు గలుగు
చుండును. వీరల నిరువురను సందర్భోచితముగ ముందు
వెనుకలకు లాగుచుండవలయును. ఇంతియే దీనిరహస్యము.
సామాన్యమానవుల కుండెడి దుర్బలదోషములు వీరల యం
దును లేకుండ నుండ లేదు.

యథార్థ—కపటయ్యగా రెద్దియో దీర్ఘాఘోచన జేయుచున్నట్లున్నది.

కపట—మ త్రేమున్నది! స్వరాజ్యాందోళనహితములగు స్వస్థలయొక్క
విజయాపేక్షయే గదా మన యందర మనములను బాధించు
చున్నది!

యథార్థ—తమపట్టదలయే విజయలక్ష్మిని జేపట్టఁ గలదు.

కపట—అ ట్లనుకొనఁదగదు. అనేక అంతరాయములు కలిగినను
గలుగవచ్చును.

[యవనిక జారును]

(ప్రథమాంకము సమాప్తము)

కపటదేశభక్త పట్టాభిషేకము.

ద్వితీయాంకము

ప్రథమ రంగము.

[రంగము: గృహము: ప్రవేశము:- యథార్థశాస్త్రి, రామదాసు]

యథార్థ—దాస్! కర్ణకప్రభువు బంగాళావిభజనను గావించినప్పటి నుండియు దేశ మెట్లు మేల్కొనినది! మన కరటకశాస్త్రి కూడ గుండె లదరునట్లు కన్యసించుచున్నాడు. కపట మహాశయుని గూర్చి చెప్పనక్కరయేలేదు. దైవికరావు వాతకోతల యందుఁ బెట్టిన పేరుయేగదా! అహంభావరావీ బృందమున కంతకును గీర్తివతాకమే! ఆతని యాత్మ సమర్పణ మెట్లబద్ధ ప్రకటనల నందుచున్నది! హృద్బంధుమరణసమయమున గూడ నాతను దేశమునకే పాటుపడుచున్నట్లు వార్తాపత్రికలయం దెట్లనృతములను వ్రాయుచున్నారు! ఈతని యశోగానము లీభూలోకమునుండి నాగలోకమునకును విష్ణులోకమునకును గూడ నొకేరీతిగ వ్యాప్తతనందియున్నవి. బౌరా! ఇట్టి బూటకపు ప్రకటనల చేతనే ప్రజాభిప్రాయమును గల్పింపవచ్చును. విషవృక్షమైనను బాగుగఁ బాదుకొనిన పిమ్మట నదియే వృద్ధినందుచుండును. అట్లే మూఢజనాభిప్రాయము దోషపంకితమైనను నిరాటంకముగ బ్రవృద్ధినందుచునే యుండును. నవీన క్రికటన

ముల యొక్క బలసామర్థ్య మిదియే గదా! ఇదియు నొక గ్రాహ్య యోగ్యంబగు నవనాగరక రహస్యమే.

ఏదియో యొకనిధి యని పేరు బెట్టుకొని సొమ్ము వసూలు చేయుటయం దొక రహస్య మున్నది. విజ్ఞాపనపత్రము నందు గ్రామము నందలి గాని, పట్నము నందలిగాని, దేశమునందలి గాని, పెద్దల యామోదమును వడసినట్లు సూచించుటకుగాను, వారల సంతకముల దీసికొని వారివారి నామములతో వేలాన వేల కరపత్రములను ముద్రింపించి, వార్తాపత్రికల యందును బ్రకటింపుచు, సంవత్సరమున కొకతూరిఁ బెద్దరిపోర్టును వెలు వరచుచు, అందం దా దానకర్ణుల నామముల ముద్రింపించి చాటింపుచు, నూరూర నేజంట్లను బంపవలయును. పత్రి మానవునకును దనపేరు నచ్చులోఁ జూచుకొనుటయందలి యా నందము వర్ణనాతీతము. మనుజునియొక్క యీ బుద్ధిహీనతను గనిపెట్టి కొంతలాభమును బొందనచ్చును. సుబ్బయ్య పేరును జూచి వెంకయ్యయు, వెంకయ్య పేరును జూచి రామయ్యయు, రామయ్య పేరును జూచి నాగయ్యయు, మీ మీ యుద్యమము లకు జందాదారులగుచుఁ దృణమునో పణమునో మీకు ముట్ట జెప్పచుందురు. ఈసొమ్ము వసూళ్ళకు మోటార్లమీద పోయి నచో కనకవర్షమే గురియును.

దేశాభివృద్ధి మిషనరైఁ గూర్చిన ధనమును మహనీయు లెట్లు వినియోగింపఁ జూచుచున్నారు! ఇట్టిధనమును జలప్రాయము గ వ్యయపరచుట కెవ్వఁడును వెనుదీయకున్నాడు.

సీ॥ దేశాభిమానంబు ♦ దేశంబు వెదజల్ల

మోటారు వలెనంచు ♦ మోగు నొకఁడు

తిలకయ్యఫండుకు ♦ దీవంబుగాఁ గూర్చు

మోటారు దెమ్ముంచు మూల్గు నొకఁడు

గాంధయ్యనిధికిని ♦ గావలె మోటారు

లేకున్న సున్నంచు ♦ లేచు నొకఁడు

ప్రాప్తగేండావర్కుః ప్రాప్తగుగాః జేయ

నెసిసరీ కా రంచు ధ నీల్లు నొకఁడు

గీ॥ యిట్లు దేశంపుధనమునుఁగోట్ల కొలది

గూర్చి వెచ్చింపఁ జూడంగఁ ధ గుచితదేశ

భక్తుఁ డూరకుండునె దానుఁ భద్రపడక

దీప ముండంగఁ జక నేయఁ ధ దెలియ వొక్కొ!

రామ—శాస్త్రిగారూ! ఓట్ల గడబిడ కూడా చాలాయెక్కువగా నున్నదండీ! ఇందుకొరకు యిదివరకు వందలు వేలు మాత్రమే వ్యయపరచుచుండిరి. ఇప్పుడు యీఖర్చు లక్షలలోనికి దిగినది; అప్పులపాలు కూడ నగుచున్నారు.

నీ॥ స్వారాజ్యపాత్రీకి ధ స్వాగతం బిదె యంచు

కారుపై నొక్కఁ డూ ధ రూరఁ దిరుగు

నోచేంజరును నేను ధ నువ్వేడ నేనేడ

బామ్మంచు నొక యయ్య ధ పొగలువెడలు

కాంగ్రేసాభ్యర్థికిఁ ధ గక్కుండు యోటంచు

బ్యాంకుతో నొక్కఁడు ధ రాండు దిరుగు

ఇండిపెండెంటును ధ యిటు నన్ను నెన్నుకొం

డోహూ యటం చొకఁ ధ డోండ్రి పెట్టు

జప్తిసువార్కిత్తు ధ జమ్మంచు స్వర్గమ్ము

దేఖో తమాషంచుఁ ధ దేన్ను నొకఁడు

గీ॥ యిట్లు యోట్లకై జను లహా ధ కోట్ల కొలది

పాట్లు పడుచును బోరంగఁ ధ గాట్లకుక్క

• లొ మఱి బోట్లగొట్టో యనఁగ ధ నొప్పి తిగుగ

భరతవర్షంబువకు నగు ధ బాటు గాదె!

నా యొడలంతయు నగ్నియంటుకొనినట్లున్నది. ఇట్టి దుష్టులచరిత్రములఁ బత్రికలకు వ్రాసిన మన పత్రికాధిపతులు జికటింపరు. ఇదంతయు నొక్కటే యల్లక. ఒక బూటకపు

భక్తుని జూచిన నింకొక బూటకపు భక్తుని కపరిమితమగు భయము.

యథార్థ—ఒక్క ఆంగ్లొండియనుడు రవ్వంత దుర్మార్గ మొనర్చిన మన వార్తాపత్రికలు గోలపెట్టును. మనవాడే యట్టి యకార్యమును జేసినచో మన మొంత గోలపెట్టినను యెవఁడును విని పించుకొనువాడే లేడు. కాలమా! నీశృంఖలములకు బందిగుల మై యుంటిమి. ఈ భారతదేశమున కెప్పుడు మంచికాలము సంప్రాప్తమగునో గదా! రామ రామా!

గీ॥ ఇట్టివారలు యోధులై యిలనువెలయ
నెట్లు స్వరాజ్య సంగ్రామ ధీమతు జయము!
యంచు నొకఁడైన మదిని దా నెంచరాడు
చిత్రములకెల్ల జిత్రమా చిత్ర మిదియె.

ద్వితీయాంకము - ద్వితీయ రంగము.

[రంగము: గృహము; ప్రవేశము. కపట మహాశయుఁడు, కుబ్జ రాజకీయశేత్ర]

కుబ్జ—మహానుభావా!

గీ॥ ఇడుదుఁ దొలి నమస్కార మా ధీయాశ్వరునకుఁ
బడుదు సాష్టాంగ మా వెంట ధక్తిఁ దమకు

కపట— దీర్ఘయాయువు యగుఁ గాక ధీకు శివ్య!
భరతమాతకుఁ గల్గు సుభాగ్యపదవి

కుబ్జ—(స్వ) “దుష్టునకు దూర” మన్నను ధీదోసి లొగ్గి
చేరితిని వీని గతియును వేఱులేక.

(హృకాశముగా) గురూజీ! దేశభక్తియన నెట్టిది?

కపట—కుబ్జ! వింటివా? దేశభక్తిని గూర్చి యా సర్వాల్టర్ స్కాట్
మహాకవి యెట్లు గానము సేయుచున్నాఁడో—

గీ॥ నాది నాదగు జన్మభూమిదై యనుచు
మదిని యేనాడు స్మరియింప ♦ మరచినట్టి
మృత్యుహితమగు నాత్మతో ♦ మనుచున్న
మానవుండును గలడె యీ ♦ మహిని యెందు!

“జననీ జన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపి దరీరుసి” యను నీతి
వాక్యము ననుసరించి కన్నతల్లియు జన్మభూమియు స్వర్గము
కంటె నెక్కువ ప్రియములని మనశాశ్రమములు ఘోషించు
చున్నవి. కాని—

గీ॥ దేశభక్తోద్యమము గూర్చి ♦ తేటగాను
“దుష్టునకు సంత్యశరణమ్ము ♦ దృష్టిగనుడు”
యంచుఁజెప్పెను గని జానన్ ♦ నాంగ్లమందు
వాసిఁ గన్నట్టి పాండితీ ♦ వరుడు యతఁడు.

మఱియు, రుష్యా దేశమునందలి టాల్ స్టాయి యను
జ్ఞాని - దేశభక్తి యనునది “కొందరు పెద్దలు స్వప్రయోజన
పగులై జనసమూహమునకు బోధించి కపటత్వ” మని
వాక్యమొచ్చియున్నాడు. “ఈ స్వాధిపతి దేశభక్త మాంత్రికుల
సమ్మోహనాశ్రమంబులనుండి విదలించుకొనుఁ” డని ప్ర
పంచమందలి మహాజనుల కీతఁడు వేయినోరుల మొరపెట్టు
కొను చున్నాడు. “లోకమునందలి సకలజాతులవారి యెడఁ
గల నీ సోదరప్రేమను వెదజల్లవలయును గాని నీ స్వజాతీ
యులను మాత్రమే ప్రేమింపుచు దదితరులయెడ నీ యసూయ
భావ పరంపరలఁ జిమ్ముట నిను సృష్టించిన దయామయుం
డగు భగవంతు నుద్దేశమునకు భిన్న” మని యాతని యభిప్రాయము. ఇదియు సమంజసముగ నే గాన్పించుచున్నది.

కుబ్జ—గురుమహారాజ్! దేశభక్తుం డన నెట్టివాడు?

గీ॥ పట్టణములందుఁ బరిశుద్ధ ♦ పాణివాయు
స్థానము ల్యన వనములు ♦ దనరుచుండు;

అవియె దచ్చాన కోశంబు • లనగ నొప్పు;
దేశభక్తులు యటులనె • దేశచుందుఁ
బరగ న్వాతంత్ర్యగానంబు • బఱపుచుందు
శ్వాసకోశంబు లో యన • దేశమునకు.

[ప్రవేశము: యథార్థశాస్త్రి]

యథార్థ—మహాశయా! ఇక కపటదేశభక్తుం డన నెట్టివాఁడు?

కపట—నీ వికటప్రశ్నలను నీవు మానవుగదా!

యథార్థ—అయ్యది నీకు వికటమైనచో నా సంప్రశ్నమునకు నేనే
యుత్తరము నొసంగెదను గాక!

గీ॥ కనడియనుగోల్లు స్వచ్ఛంపుకనక మానె!
జర్మనీసిల్వ రగున నిజంపు వెండి!
దంభవాక్కులువల్లెడి దైత్యగుణుని
నట్టై నిజ భక్తుఁ డనుకొనఁగిట్ట దిలను.

మఱియు—గీ॥ నెమిలికన్నులు గనునొకో • నేతృదృష్టి!
జాలి గల్గునొ బులికినిజాఱులుంట!
కపటభక్తుని దియ్యంపుకథలు యల్లె
సత్యతను జూప జాలవు • నిత్య మిలను.

కుబ్జ—కున్ఱుత భారతవర్ష చారిత్రమునందుఁ గపటదేశభక్తునియొక్క
యాగమనమునకుఁ గతం బెయ్యది?

యథార్థ—నాకుఁ దోచిన పగిదిఁ జెప్పెద నాలకింపుము.

గీ॥ దివిజులును దైత్యులును జేరిదేవునాజ్ఞ
నంది క్షీరాబ్ధి సమృతంబరయ నెంచి
మందరాద్రిని గవమటుమధ్యనిలిపి
సర్పరాజంబుఁ ద్రాడుగాఁగనిలిపి తఱువఁ
గలిగె హాలాహలం బాదిగరళశక్తి;
గాంధీమాహాత్మ్య నదేరితిఁగవ్వముగమ

దాడు నా బహిష్కారముజంటఁ జేసి
జగతి జల్లు మన రాజ్యం చతురతంత్రీ
సంద్రము న్నారితేయులుఁ జల్లసేయ
బయలుపడె ముందు నీ ద్రోహభక్తుఁ డట్లే.

కుబ్జ—శహశామ్! ఈ సమయమున నా కృష్ణదేవరాయలె యుండి
యుండినచో మెచ్చి మీ కొక యగ్రహరంబుఁ బారితోషికం
బుగ నొసంగియుండెడి వాడు.

(ప్రవేశము : రామదాసు)

రామ—కపటదేశభక్తుం డన నెట్టివాఁడో నాకుఁ దోచిన రీతి నేనును
జెప్పెదను- వినుఁడు.

గీ॥ పుష్పరాజంబు రోజాయుఁబూజితంబు
సమతఁ జాటుచు నీశ్వరసారథమును;
చిత్రకారుండు యద్దానిఁజేతఁ గొలిపి
చూపె మానవు మేధంపుఁసూక్ష్మశక్తి;
విమలభక్తుండు బ్రకృతిసుమముఁబోలి
యీశ్వరాంశను గనియుండునిలను నిజత;
కపటభక్తుండొ నీచంపుఁఖనిగఁ దేలె.

బ్రీస్తుత భారతవర్ష చారిత్రంబున నీ కపటదేశ భక్తుండును
నద్దియో యీశ్వర సంకల్ప ఫలితంబై యుండ నోపు. మాన
వుం డీశ్వరోద్దేశముల గ్రహించుట దుర్లభము.

(అందరును నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయాంకము : తృతీయ రంగము.

[రంగము: గృహము; ప్రవేశము: కుజ్జ రాజకీయవేత్త]

కుజ్జ— (పాట: కాంభోజిరంగము - మిశ్ర) గతి రూపకతాళము)

ఖద్దరు గట్టక - నిద్దుర బోకుడు - యిద్దర యిది మీకు - దీర్ఘను
వాంఛలు - యంచును శాసించె - నల గాంధి మహారాజ్. (పల్లవి)

1. రామచంద్రుడు రాజ్య - మేలిన యప్పుడు - యల ధర్మ -
రాజుయు - భాగీ నేలిననాడు - వెలసిన యది యిదె॥ ఖద్దరు॥

2. రమ్యంపు ఖద్దరు - రత్నాల ఖద్దరు - రవ్వాల ఖద్దరు - రాజా
ఖద్దరు - రంగుల ఖద్దరు - ముచ్చట ఖద్దరు - ముద్దుల ఖద్దరు - కలవును
దీర్ఘేటి - కనకంపు ఖద్దరు - దేశదా రిద్ర్యము దొలగించు ఖద్దరు॥
ఖద్దరు॥

(ప్రవేశము : రామదాసు)

దాస్ మహారాజ్! ఆ సృష్టిసౌందర్యమును వర్ణింపుడు.

రామ—గీ॥ సృష్టిసౌందర్య మెం దెందు ♦ దృష్టిగనునొ

యట్టి సౌందర్య మా పరమాత్ము డనుచు

నెవడు హృన్నమస్కారంబు ♦ నిచ్చ నిడునొ

వాడె గననగు నా భగ♦ వంతు లీల.

ఏదియో యొక స్త్రీయొక్క యేడ్పు వినబడుచున్నది; పోయి
చూతము - రమ్ము. (ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయాంకము - చతుర్థ రంగము.

[రంగము: గృహము; కపటమహాశయిని భార్యయగు సీతమ్మ తలయొంచుకొని
చీరకొంగుతో నశ్రుజలములఁ దుడుచుకొనుచుండును. కుమార్తెయగు
పార్వతి భూమిపై జూచుచుఁ గొంతదూరమున నిలచియుండును.]

సీత—తల్లీ! నిన్నిపుడే గంగలో దింపుదును! నే నే నముద్ర మధ్య
మున దుముకుదును! నీ తండ్రికి ధనాశాతత్పరత దప్ప యీ

వ్రపంచమున నింకొక యాశ లేదు. తాత్కాలికముగ నెట్టి
మాయలఁ గప్పిపుచ్చినను యాతనికిఁ దుదిసంకల్ప మా ధనమే!
ఇప్పు డేమి సేతును! ఎవనితో మొర లిడుదును! ఈ సంసార
శకటభారమును నే నొక రై నీడువజాల కున్నాను. ఆ వర
మేశ్వరుఁడే శరణ్యము. జగదీశ్వరా! నా కాత్మశాంతి నిమ్ము.

శా॥ సంతానంబయె లేదటంచు నొక యాన న్గల్గు గొన్నాళ్లు యా
సంతానంబును గల్గినంతఁ నిక నా ధ సంసారభారంబుచే
శాంతి సాఖ్యము గానరావు మఱియాసాభాగ్యరాయండు ర
వ్వంత న్గలఁగఁజేసి కొన్నఁ జనుచో, వర్తింపలే మా వెతఁ.

పార్వ—అమ్మా! నన్నుగూర్చి నీ కీ విచారమేల?

శీ॥ శాశ్వతము కాదు యీలోక ధ సదన మెప్పుడు
మనుజుజన్మంబు గల్గునో ధ మఱల లేదొ!
ధర్మ మగునంచుఁ దోచెడి ధ దారి యొకటి
గలదు యద్దాని మహిమను ధ దెలుపఁ దరమే!
ముక్తి మార్గంబు గనుటయె ధ మోద మొసఁగు.

సీత—తల్లీ! ఈ వేదాంతబోధల కేమి లెమ్ము. ఇట్టి చర్చలఁ జేసిచేసి
యా మహాఋషులు దలక్రిందు లైరి. పదునాల్గు వర్షములు
బూర్తిగ నిండినవో లేవో యొక నీవా యీ యాశ్వరతత్వ
మును గనుగొందువు!

పార్వ—నాహృదయము నల్లు తిరస్కరించిన నే నేమి సేయదాన?

సీత—ఈ మానభంగమును నేను భరింపఁజాలను.

[ప్రవేశము - కపట మహాశయుఁడు]

కపట—ఏమంటివి? మానభంగమా! ఆ! అది యెట్టిది? సత్యరమునఁ
జెప్పము.

సీత—(నేత్రములఁ దుడుచుకొనుచు) ఇప్పు డీ కన్నతల్లి నెవఁడు వివా
హ మాడును?

కపట—(అలోచనను సూచింపుచు) ఓ-హో! తెలిసినది! ఇదియూ నీ భేదకారణము! చాలు! నీ తెలివికి సంతసించితిని. నాకైనను లౌకికజ్ఞానము లేదనుకొంటివా? పండడి సేయకుము. నీ దుఃఖాభినయము నవనయింపుము.

[ప్ర] వేశము : పట్టాభిషేక సుబ్బమ్మ]

సుబ్బ—చాలుచాలు! మీ ఆచారాలూ మీ వ్యవహారాలూ! ఇక్కడ పున్నట్లయితే యిక నాకెక్కడనూ గుప్పెడు మెతుకులు కూడా పుట్టవుకాబోలు! ఎన్నడునూ మీరే నాకు శాశ్వతముని దశాతు మొహర్లతో నాకు పట్టారాసి యిచ్చాగా? ఈసాయంత్రం నుంచి మీరు యెవరినైనా వేరే పంటమనిషిని చూచుకోండి నాయనా! నేను యిప్పుడే వెళ్తున్నాను. నాకు యివ్వాలి సిన జీతమును తెలువాలి లెక్కచూచి యిస్తురుగాని లేండి. జీతం యెక్కడకు పోతుంది?

కపట—అంతలోందర యెందుకమ్మా? రేపు వెళ్ళిపచ్చునలే.

సుబ్బ—నీకు యింతశాంతితి యెక్కడనుంచి వచ్చింది బాబూ! నీపేరే నపు పలుకులూ, నీపుల్లపీరుపు మాటలూ, నీతీక్షణపు వాక్కులూ, నీఅహంకారపు చూపులూ, నీవిషపు నవ్వులూ, యెక్కడకుపోయినాయి? బాబయ్యా! ఎల్లకాలము వక్క మోస్తరుగా వుండడు. నాయనా! వెనుకచూపు వుండడం కష్టం. ఇది మహా కలియుగం. ఒక సందర్భంలో - “యెంగిలాకులలో తిన్నవానికి పెద్దబుద్ధులెక్కడనుంచి వస్తాయి” అని కచేరి రోడ్డుమీది పెద్దనాయకుగారు మా వెంకయ్యతో నెలవచ్చిగట. ఆయన నూరుకాలాలు చల్లగా వుండాలి. మీరూ చల్లగా వుండాలి సీందే అని నా కోరిక. అయితే యేనాటి కీళ్ళరాజ్జి యేలాగుండునో యెవరున్నూ చెప్పలేరు.

కపట—(తనలో) ఏమి యీమహాపన్యాసము! నేనే మాటలను నేర్చినవాడి ననుకొనుచుండగా నీమె నాకే బుద్ధుల నేర్పుచున్నది.

[క) వేశమా : కుబ్జ రాజకీయ వేశ]

కుబ్జ—(తనలో) గురువుగారికిఁ దగిన శాస్తి అయినది. పాపము! ఆ అక్కగారు మొత్తుకుంటూ నేయున్నది. మాకటయ్యగారి హృదయము: హృదయమా! కాదుకాదు. అయ్యది రాయయో, రప్పయో, శిలయో, సాసాణమో, ఆ, కనకదుర్గ స్థానమో, ఆపాణకాలరాయుని యావాసమో, ఆసింహచలపుకొండయో, ఆవేంకటాచలపతి మోకాటి సోపానమో, ఆతూర్పు కనుమయో, ఆ యారావళి గుట్టయో, ఆ విధ్యాద్రియో, ఆమంచు గప్పిన హిమాచల పర్వతమో - అదంతయు నాకేల? నేనిప్పుడే పోయి యీవార్తను నలుదిక్కులను జాతించి వచ్చెదను. అంతవరకును నాకు నిద్రపట్టదు; అన్నము సహించదు; తోచనే తోచదు; ఏమైనను గానిమ్ము. ఈవార్తను వీలైనచో వైరైన పద్ధతిని బాప్ డ్ కాప్ చేయవలయును. దేఖో తమామా!

సీత— నేనీగృహమున - కాదు - యీపట్నమున నిలచుటకు వీలుండునా? నే నెందరనో గేలి సేసియుండగా నాయెడ వారందరును సానుభూతిని జూపుదురా?

కవ—గీ! గాజుగృహముల నివసించుఁగతులు యెపుడు
రాల రువ్వంగరాదంచుఁరాదో తెలియ

సీత— తెలిసినీకును మత్తతఁదెలివిదప్ప
యెందరెందరు నిన్నుండిఁగుండ లేదో!
అల్పు లిటుల నె మైకంబునంచుచుదుర్తి.

కవ—స్వ.-భార్య రూపవతియైనచో శత్రువుగనుండుదు. నాభార్య రూపవతిగాకున్నను ధనవతియుఁ గొద్దిగా విద్యావతియు నగుటచే నాకిప్పుడు శత్రువుగనే బరిణమించుచున్నది.) (ఆలోచననుసూచింపుచు) ఈనందర్భముననన్నధిక్షేపింపగలనాఁడెవడో చూచెదనుగాక! హృదయమా! తొందరపడకుము. సీతా! నీవు శాంతతన జెందుము. పార్వతీ! నీతల్లియొక్క పిఱికిదనమును

జూచి నీవు దిగులొందకుము. (బిగ్గరగా) ఎవఁడురా అక్కడ?
రామా! రాముడూ! రామన్నా! కొంచెము సేపటివరకును
వీధితలుపును మూసియుంచుము. ఈసాయంకాలమే మనము
పక్కవీధిలోని దేవిడిలోనికి పిల్లియు పిల్లికూన సహితముగాఁ
బోవుదము.

(యవనిక జారును)

ద్వితీయాంకము — పంచమరంగము.

[రంగము: ఉద్యానవనము: ప్రవేశము కపటపహాశయుఁడు కుబ్జ రాజకీయవేత్త.]

కప—శిష్యా! ఈ మానససరోవనంబున కా హృత్పంకజం బెంత
యలంకారం బగుచున్నయది! పద్మవిరహితంబగు సరస్సును
తారాచంద్రకళావిహీనంబగు నిశియాకసంబును సంతాన
శూన్యంబగు గృహంబును నెట్లు శోభావిహీనములై యుండును!
మనుజులయొక్క హృదయములును శూన్యదీప్తము లై నచో
నట్టివియేగదా! ఈ సహస్రకవిత్రీని వర్ణింప నలవియగునా!
అయినను బ్రయత్నించి చూచెదగాక!

సీ॥ అంబుజంబవు యీవ ♦ అరవిందమవు యీవ

ఆనందయంబుధి ♦ కాత్మవీవ

పంకజంబవు యీవ ♦ పంకేరుహము యీవ

బిసరుహంబవు యీవ ♦ ప్రియతవీవ

సరసిజమవు యీవ ♦ సాగోరుహము యీవ

సందర్శింపు బ్రేమకుఁ జంద్రమీవ

జలజంబవౌ దీవు జలమునఁ బుట్టగాఁ

గమనీయ మగుటచేఁగి మలమాదు

గీ॥ పుండరీకంబ వౌడువు పూర్వపుణ్య

కతమునం జేసి కాదె యీగతుల నిన్ను

గానమును సేయ గల్గితోకనులపంట!
శుభము లో గాక నీకు నో సుగుణరాశి!

ఓ పంకేరుహమా!

గీ॥ కనులు యదియేమొ నిను జూడఁగాయగాఁ
నీను లదియేమొ నినువిడివిందుగొనును
గంధవాహుండు నిన్నుండిగనును గుణము
స్వర్చసుఖ మింక నేరికిఁబలుక తరము॥

ఓ అబ్జమా!

గీ॥ భ్రమర మా కీటకంబును ధ్రువతతోడఁ
గూట నుంచయు జామృతముఁ గూయఁ దొడఁగఁ
గీటకమ్మును భ్రమరమ్ము తేటఁగనదె!
అట్లే నిను గానవింపంగ నహరనిశల
నాదు హృదయంబు హృదయాబ్జ నామమందె.

ఓ పుష్పవతంసమా!

గీ॥ శ్రీకి యావాస మగుటచే శ్రేయతంది
పుష్పరాజంబులం దీవుఁబూజ్య తందఁ
బూవుబోదులు నీపేరు బూతఁ గొనుచు
గర్వమందుచు నుందురు కమలహితమ!

కుబ్జ—గురూ! ఈవర్ణన లత్యంత రమణీయములుగ నున్నవి గాని
యీ వాగ్విలాపమెద్దియో పితృకురోప ఫలితముగాఁ గాన్పించు
చున్నది.

కపట—పిచ్చివాడా!

గీ॥ ప్రేమసాగర మిద్దానిఁ బ్రియతదృష్టి
గాంచువానికి మాత్రమే గానఁబడును;

దరిసి జూచిన దీసియందమల తీరు

గనగరా దది స్వర్గమా ♦ జనగఁ జనఁగ.

గీ॥ పూర్వకపుణును దెల్పిరి ♦ పుణ్యకథలు

సప్తసందాలు యంచును ♦ సరగ నొక్క

యత్తమాంబుధి నేగంటి ♦ నోలలాడ

దానిఁ దెలియంగ మది నీవు ♦ ద్వరితపడుదొ.

కుబ్జ—ఉత్తమాంబుధికాదు అయ్యది యన్మత్తాంబుధి. నీవును
యా బంగాళా యఖాత మహాజలంబులం బడి బయనమొనర్చి
త్వరలో గమ్యస్థానమును జేగుము. అందుఁ బడి యెంద రెందరు
జచ్చియుండ లేదు!

కపట—

గీ॥ మత్తుగలవాని కిదియు ను ♦ నృత్త తొసఁగు

జ్ఞాని కిది మార్గమగు బ్రహ్మజ్ఞానమునకు;

రాతిగుండెయుఁ గూడ నీ ♦ రామశాణ

వహ్నిదాళక నీరుయై ♦ వరలు శివ్య!

కుబ్జ—ఎటులనో బొట్టబోసికొనుచున్న నన్నీ యంధకారమహాసముద్ర
మున నేల దింపఁ జూచెదవు? క్షమింపుము. నేఁ బోయివచ్చెద.

(కుబ్జుఁడు సమ్మిమించును)

కపట—ఈ కుబ్జుఁడు శుద్ధ మూర్ఖుడు. నృప్తియందలి సౌందర్యమును
వీఁ జేమి గనఁగలడు? ఆహా! ఆ తామరకమల మెట్లు తనస్థాన
మునుండి వెలుపలకెంత ముద్దుగ దొంగి తొంగి చూచు
చున్నయది !

సీ॥ శ్రీరామచంద్రుండు ♦ జిన్నికుమారులఁ

గన్నంతఁ గాంచిన ♦ ఘనత ముద్దు

హనుమంతుఁ డుదయార్కుఁగని ఫలభాగింతిచే

భక్షించు నానతోఁ ♦ బడయు ముద్దు

మన్నేల దినెదన్న ♦ మరి నోరు దెరుమన్న

బ్రహ్మాండమును గన్న ♦ భాగింతి ముద్దు

పరిమాత్ము నెద నిల్చి ♦ ఐరవశత్వము జెంద
రాధిక గనిన వఃరాల ముద్దు

గీ॥ యిట్టిమూద్దులు యెన్నియో ♦ యిలను వెలయ
పంకజమ! నీవు నీమిత్రుఁ ♦ బడయ ముద్దు
నీదువారిని దొలఁగుచు ♦ నేర్పు మెరయ
వెలువగింపంగ వింతయో ♦ నలువస్పష్టి!

(యవనిక జారును)

తృ తీ యాం క ము

ప్రథమ రంగము.

[అహంభావరావు చాపపైఁ బరుండును; కపట మహాశయ్యుడు, దైవికరావు,
మునిమృచ్చులరాయడు; కరటక దమనకుల మొదలగు వారలు
చుట్టు నంటి యుండుదురు.]

అహం—అబ్బ! ఈ మరణవేదన నెట్లు భరింపనగును! ఒడలంతకు
నగ్గి యంటించినను యింత బాధ యుండనేరదు.

కపట—మిత్రమా! కొంచె మోపికను వహించి యీ కాగిదముపై
సంతకమును జేయుదువా?

అహం—ఇదేమి? మరణశాసనమా! భగవచ్ఛాసనములఁ దిరస్కరిం
చిన మనల కొక మరణశాసనమా! అయిన సద్దాని నిటుఁ దెమ్మ
సంతకముజేసెదను. (సంతకముచేసి కాగిదమును మరలనిచ్చును)

కపట—విశేషముగ మాటాడకుము. విశ్రాంతి మిగుల యవసరము.

అహం—మరణాసంతరమున విశ్రాంతియే గదా!

కపట—మరణమును గూర్చి తలంచి భయ మందకుము.

అహం—మరణమన నాకెంతమాత్రమును భయములేదు. వెట్టివాడా!
నే నింకను జీవించున నెడి యాస నీకుఁగలదా? మరణాసన్న సమ
యమున మన మిదివర కొనర్చియున్న పాపములగూర్చి పశ్చా
త్తాపమునందినను గొంత మరణబాధ తగ్గునేమో! కృష్ణభగ
వాన్! శ్రీకృష్ణ కర్ణామృతమును బతించు నెడ నందలి కరమా
త్మ జీవాత్మ సంబంధ తత్వనిర్ణయమును దెలియఁజాలక నేనే
శ్రీకృష్ణు ననుకొనుచు లీలాలోలుడనై జరించినందులకు నన్ను

క్షమింతువుగాక! ధనాశచే బంధుమిత్రులనేగాక దేశమును సహితము మోసగించి నే నొనర్చియున్న పాపము శమించు గాక. ఆహా! శ్రీకృష్ణుఁ దలచినంతమాత్రమున నాబాధ తగ్గినట్లున్నది. బాధ తగ్గుటయే కాదు. నా కొక విధమగు దివ్య దృష్టియుఁ బ్రసన్నమగు చున్నది. స్వరాజ్య సంఘ సభ్యులారా! మీకందరకుమర గవ్యకాలము రాఁబోవుచున్నది. నా మరణానంతరము మీరందఱును గయ్యము లాడుదురు.

ఓరీ మునిముచ్చిచ్చులరాయా! సీక్త నేనును గొంతపాపమును గట్టుకొని యుంటి; గదా! ఖౌరా! ధనమే పృథానమనెదవా? పుణ్య పాపములు లేవనుకొనుచుంటివా? దేవునియెదుట నంతయు నిజముజెప్పెదను. పృథాన మొనర్చి యనృతములు పలుకవచ్చుననియా నీ సందేశము! శహబాష్! మునిముచ్చునామచునకు గగినట్లు బలికితివి ఆహా! ఏమిచిత్రియ! మీకందర కొకేసారిగ వినాశకాల మాసన్నమైనదా? లేనిచో నట్లు కుటుంబమంతయు నొకేజరిఁ గట్టగట్టుకొని యశత్య పృథానములను జేయుదురా? పాపభీతి యొక్కింతయైనను లేదా? పాపాపలముల శలభములవలె ముగ్ధుదురు గాక! ఈ మునిముచ్చు సత్యదూరుడై యుండియు స్వరాజ్యమే యీతని యాశయమని చాటించుచున్నాడు. ఓరీ! “సత్యం వద ధర్మంచర” యను నుపనిషద్వాక్యముల సలంకారమునకా నీ గృహాంగణమునఁ దాళఫలములఁబోలు యక్షరములఁ జిత్రించి యుంటివి!

క్లియుపాటాదేవీ! నీ మదిరమున జరిగి యున్నట్టియు జరుగనొన్నట్టియు మహాపాతకము లన్నియు నాకన్నులకుఁ గట్టినట్లున్నవి. ఇంకను యెంతకాల మీ మహా నాటకమును బ్రదర్శింప నున్నావు! ఓరీ వెట్టివెంకటాయా! నీ సంసారమును నీవు జక్కఁబెట్టుకొనఁ జాలక యూరినా రందరిపై

నలిగెదవేల ? ఆ క్లియెపాట్రాదేవియొక్క పాపరక్షల
 నీశిరముపై నీడుకొని యూరేగుచుఁ దిరుపతియాత్రను చేసికొని
 వచ్చినచో నీవు గొంతవరకు దోషవిమక్తుడవు కాఁగలవు.
 కపటమహాశయా! అరెరె! నీవెట్టి ఘోరమిత్రదోహ మొన
 రించుచుంటివి ! కామిసీ కాంచనప్రియత మూలమున గదా
 యిట్టి దుష్కర్మఫలము దోసి లొగ్గుచుంటివి. యుగంధర
 రాయా! పాపీ! నీవు చేయుచున్న మహా పాపకార్యములను
 నీకు నేను పుత్తుడనై యున్నను సహింపజాలనునుమీ!
 నేను జేసియున్న దుష్కర్మల కన్నిటికిని నా హృత్పూర్వకమగు
 పశ్చాత్తాపము నందుచుంటివి కాని యీ మరణానన్న సమ
 యమున నింక నేమియుఁ జేయఁజాల కున్నాను. శ్రీ కృష్ణ
 భగవాన్ ! ఆ యా పాపరంగిములకును నా యంతరాత్మ
 దృష్టికిని మధ్యగ నొక తెరను వైచెదవు గాక ? అదేమి! వేణు
 గానము వినవచ్చుచున్నది. కృష్ణా! నన్ను స్వయముగ గొం
 పోవ నీవే వచ్చుచుంటివా? సిద్ధముగ నే యుంటివి. కృష్ణా! కృష్ణా!
 రమ్మ. నా యాత్మ నీలో లీనమగునా ? లేక కర్మానుభవ
 ము కొఱ కింకను నన్మలుండియున్నవా? (అంతట ప్రాణమును
 విడచును)

మునిమృచ్చు—నారాయణ నారాయణ !

కపట—ఈ పురుషుని జీవితమున కంత్యాధ్యాయము ముగిసినది .

కరటక—శ్రీ రామ రామ !

(యవనిక జారును)

తృతీయాంకము : తృతీయరంగము.

[రంగము: గృహము. ప్రవేశము : యథార్థకాశ్మీ, ప్రకాశరావు]

యథార్థ—మహాశయా! మనకట్నములోనియే కాదు- మనదేశము
 లోని - ఆర్థికమహాసముద్ర మంతా యొక్కసారిగ నే అల్లకల్లో

లమై పోయినది! కవటచేశభ క్త వాతావరణస్థితి మిగుల తీవ్ర
తను వహించియున్నది. ఈ సందర్భములో మన కవటమహా
శయుడు జుట్టుకూ జుట్టుకూ ముడిపెట్టి ఒక్కలాటున యిరువది
వేలు లాగినాడట, నిజమేనా?

ప్రకాశ—ఏమి చెప్పుమన్నారు! చెప్పుకుంటే మనకే సిగ్గు. రామా
రావు ప్రసాదరావు చట్టనిర్మాణసభ యెన్నికలకు నిల్చి
నారు. రామారావు గెల్చినాడు. ప్రసాదరావు ఓడి
పోయినాడు. అంతట, రామారావు తాలూకు మనుష్యులు,
బ్యాండు, థేరీ, బాకా, సన్నాయి, రండ్లోలు, తప్పెట, ఖాలీ
సీనారేకు డబ్బా యిత్యాది ప్రశయ కోలాహల భాంకారము
లతో, జనముల గుండెలదరిపోవునట్లు ధ్వనిచేయుచు యేబది
గ్యాసులైట్ల దేదీప్యమానమగు కాంతిసహాయమున నూరే
గుచు, ప్రసాదరావు యింటిముందర నిలచి “శ్రీయుతులగు
రామారావు పంతులుగారికి జే” అని ముమ్మారు దిక్కులు
పిక్కటిల్లు నట్లు గర్జించినారట. ఎన్నికలోని అపజయ
మున కదివరకే చిన్నతనమును బొందియున్న మహా
నీయున కీ గోల యంతయు గోరుచుట్టుపైన రోకంటిపోటువలె
ససాళమున కంటెను. ఇదే సమయముచూచుకొని మనకపటయ్య
ప్రసాదరావు యొద్దకు వెళ్లి బాగా సాంబ్రాణీ పొగవేసినాడు.
రామారావుయొక్క యెన్నిక అంతా అక్రమమన్నాడు; చెల్ల
దగినది కాదన్నాడు. సాక్ష్యము అంతా గాలిస్తానన్నాడు.
ప్రజాభిప్రాయమంతా ప్రచారమువల్లనూ వార్తాపత్రికా ప్రక
టనల వల్లనూ త్రిప్పితా నన్నాడు. ఇరువదివేలు తనచేతిలో
బెట్టి జమాఖర్చు చెప్పుమని అడుగకుండాయుంటే యీ యెన్ని
కను తిరుగదొడుటకు కావలసిన వ్యవహార గ్రంథమంతా నడ
పుతా నన్నాడు. పైసా చేతినిండా పెట్టుకుంటే లాయర్ల కేం
తక్కువ! పత్రికాప్రచారమున కేంతక్కువ! జనము రైళ్ళ
పైన, మోటారు బస్సులపైన, జట్కాబళ్ళపైన, సైకిళ్ళపైన
ఊపిరి తిరుగకుండా పరుగులెత్తారు. అఫిడవిట్లు దాఖలు చేశా

రు. సాక్షులను విచారించారు; అడ్డు సవాళ్ళు వేశారు. అడ్డు సవాళ్ళను ఖండిస్తూ సాక్షులను మరల పశ్చింపారు; బడా బడా వక్తృత్వా వచ్చి యిరుపక్కలా నాడించారు. వ్యవహారం అంతా ప్రాణము విసికేటంతవరకూ నడచిందీ నడచిందీ చిట్టచివరకు తున్నచున్నది. అందరూ తెల్లపోయినారు. మన కవటమహాశయుడు లోలోపల గొల్లునున్నాడు. ఆతని బృందమంతా దైవఘటనకు మనమేం చేస్తామన్నారు. ఇరువైపులా సంచులు వదలినవి. ఎట్లుగా సారించినవో ఆ వరమే శ్వరునికే యెఱుక !

యథార్థ—మనశ్రీడరు సరస సమూర్తి కూడా మనవానిచే టోపిపడ్డాడట నిజమేనా?

ప్రకాశ—లుభ్యేశ్వర రావు యొక్క యిన్నాల్వెన్సిలో మనవాడు లోపాయికారీ భాగస్తుడుగా జేరి - సరసారమూర్తి; అమృతం పంతులు, దిగంబరరావు యిత్యాది మిత్రులచేత నాతని కన్ను లిప్పించి నారలందరను గోతీలో దింపినాడు. దిగంబర రావును నిజముగా దిగంబరరావుగనే చేసెను. దైవికరావును కూడా యీ గోతీలో దుని కనున్నాడు. ఇదే విధముగా మన కవట మహాశయుని యొక్క ప్రభావమునలన చాలమంది యొక్క ట్టల సందియున్నారు. ఇందిరమ్మకు వెయ్యిరూపాయల నప్పిచ్చి అప్పును పెంచి ఆమెకు నానా చిక్కులుపెట్టి యెసిమిది వేలు ఖరీదుచేసే కొంపను హామాంతముగా మ్రొంగివేశాడు. ఇంకొక వ్యవహారములో లోపాయికారీ అయి మామకూ అల్లునికీ పోరాటముపెట్టి అల్లునిఖర్చుపైన తాను మేడకు కట్టించుకున్నాడు. ఒక స్నేహితుని ధన మాత్రముద్ద ఖానవ యుండగా తనయిచ్చవచ్చిన ట్లామొత్తమునకు లెక్కచెప్పి చివరకాతనికి పదిరూపాయల జరిమానాను కూడా విధించి నాడట. వాని యాట లీ విధముగా సాగుచున్నవి. లా వ్యవహార మేమైనా యుంటే మన క్రాక్ (Crack) ఆతనికి సలహా నిచ్చుచుండును.

తృతీయాంకము — చతుర్థరంగము.

(రంగము:—గృహము; పృవేశము : కపట మహాశయుడు;

కుబ్జ రాజకీయవేత్త)

కపట—

ఉ॥ ఎట్టెటా స్నేహసాగరము + నీదియుఁ బ్రతీక చర్చ లార్పియున్
గట్టిడి కృష్ణసర్పమును + గాసిలఁజేసిఁ మఱొండు ద్రోలియున్
గట్ట ! యొకింత శాంతయుగఁ + గాలము దోసెడి మాకు ని
పృట్టునఁ బిడ్డుమై బడిన + బాటున గౌరవహాని గల్గెగా.

కుబ్జ—మహానుభావా ! ఏల యట్లు నెదవు ? నీ ప్రియశిష్యుండ నగు
నేనుండ నీకేమి కారత ?

కపట—నీవు చూడలేదా నేటి మధ్యాహ్న మా దేశీయమహాసభా
రంగమున జరిగిన గందరగోళము ! ఆ వైష్ణవభాగ్యహినుఁ
డొకఁగుక్క నొకగ్రంథమును జదువుచు మఱియొక ఁక్క
నన్ను జూచుచు నొకేవిధముగ వెక వెకలు సాగించెను. ఆ తొక
తలగుడ్డవాడు బుర్ర నూపుచుండెను. ఆ దృశ్యము నా హృద
యమున కెంత కంటకముగ నుండెను! నే నాగ్రహమును బట్ట
జాలక యక్కడే కొంచెము వెలువడితిని. నామిత్రుడే నాయెడ
నిర్దయుడై నాయొక్క గుట్టునంతను బయలు వెట్టెను.

కుబ్జ—ఎల్ల కాలమును మనయాటలే సాగివచ్చునా ?

గీ॥ బుద్ధిబల ముండియునుగూడ + బుద్ధిహీను
లగుచు నుందురు గొండ రీతయవనియందు
నీవె తార్కాణమా దిందు + నిక్కముగను;
తరుణ ముదయించినంతనే + దారుమారు
నల్పుదురు కొండ రుర్విస + సాధుమతులు;
యిందులకు నీదు నెయ్యమే + యింపు సాక్షి.

గురూజ! నీకును నీపూర్వస్నేహితునకును సంధియగుమార్గము
లేదా?

కపట—లేదు. నే నందుల కిప్పుడు బ్రయత్నించుట పౌరుషహీనము.

కుబ్జ—ఇంక నే బోయి వచ్చెదను.

(యవనిక జారును)

(నేపథ్యమున)

సీ॥ ఆకాశరామన్న • లేఖలన్ వా)యింప
నించుక జంకని • తుచ్చు డతఁడు
ధన మొదవును యన్న • దగ మాన యభిమాన
ముల్లాడ నెఱుంగని • మొరటు యతఁడు
సోదర భావంబె • సులభమా స్వరాజ్య
సోపాన మనెడి వాఁక్కురుఁ డతఁడు
దేశాభిమాన యా దేశముల్ హోరున
వాక్చి మ్రోగెడు • వక్త యతఁడు

గీ॥ పౌరుషంబుల నీ రీతిఁ • బలుకుచుండి
యెట్లులెనను బ్రతివాని • నేమరింప
యత్నమును నేయుచుండెడి • యశఁడె కపట
దేశభక్తుండు యంచును • దెలియుఁ డయ్య!

గీ॥ భరతవర్షంబు మజ్జన్మఫలము యనుచు
బహుదభంగుల గానంబు • బఱపుచుండి
జన్మజన్మకు మరపురాఁ • జనసి ఘోర
ద్రోహములఁ జేయుఁ బాపియు • దుష్టుఁ డీఁడె.

గీ॥ దేశమంతట సహకార • దీక్షబూన
వ్యాసములఁ జాల సొగసుగా • వ్రాయు వాఁడు
యిచ్చిపుచ్చుకో లడు హెచ్చరించు వాఁడు
పుచ్చుకొనుటందుఁ గనుచు సంపూర్ణజ్ఞ
యిచ్చుటకు మాత్ర మొక్కడు • యెపుడు వీఁడు.

కపట—అబ్బబ్బా! ఈ ప్రపంచ మంతయు ఫిరంగిగుండ్లతోఁ చేయఁ
బడినట్లున్నదిగదా! (యవనిక జారును)

శ్రీతీయాంకము : పంచమ రంగము.

[ప్రవేశము : కరటకకాశ్త్రీ, కుబ్జ రాజకీయశత్రు.]

కుబ్జ—ఏమి ! గురువుగారగు కపటసుహృశ్చయ్యుడు విచారసాగరమున
మునిగి యుండెనా! కారణ మేమై యుండును?

చం॥ తనధన మేమియైన వెతలదల్పంగఁ బోయెనొ వడ్డికిచ్చినన్
కరట—అట్టి దెన్నడును బాసఁగనేరదు.

కుబ్జ—ఘనుడగు స్నేహితుండు వగఁగల్గఁగఁ బల్లెనొ తీవ్రవాక్యముల్
కరట—అట్లును జరిగియుండ లేదు.

కుబ్జ—వినిసితవార్తపత్రికలు † వీచెనొ వ్రాతల నాత్మ నొచ్చుగన్
కరట—వార్తాపత్రికలు వాతావరణముం బోలి గొట్టుకొని పోవు
చుండును. అట్టి వ్రాతల సరకుసేయఁ బనియేలేదు. రాజా-
యణమువంటి గ్రంథము వ్రాసిననే కలకాలము చెప్పుకొను
చుండును.

కుబ్జ—మనమున నేమి దోచ దిశఁమాయ యదెద్దియొ మర్మ మేమిటో.

కరటక—సిన్నటిదినమున దేశీయమహానభాసందర్శమున నొక యద్భుత
దృశ్యము ప్రసన్నంబయ్యె. అదియే గురువుగారికి హృద్యే
దన మొనర్చెను. అ దెట్టి దనినః—

సీ॥ ఏదిక్కుఁజూచిన † నాదిక్కుఁ గననగుఁ

బ్రీలంపు భక్తునిఁబ్రకటనములె

యేశబ్దములు విన్న † నాశబ్దములయందు

విసనగు నాతనిఁవింతకథలె

యేమాటలాడిన † నామాట లన్మధ్యఁ

జెలరేగు నాతని † జేటుకీయలె

యేభావములఁ గన్న † నా భావములఁ గూడి

చలియించు నా గుప్తు † చరితములుయె

గీ॥ మహామదాలియు దాసుయు ♦ మఱియు మోతి
 శ్రీనివాసుండు యా దేవి ♦ శ్రీ పర్రాజని
 వేంకటప్పయ యిత్యాది ♦ పబుధవరులు
 కనుల గిరునఁ దిగిప్పిరి ♦ కపటువైపు.

కుబ్జ—గురూత్తమా! కపటమహాశయా! ఈప్రపంచమున నీ వెవ్వని
 గారవించితివి! చివరకు నీగతియు నిట్లు కావాలి యండెవా!
 కర్మఫలము ననుభవింపుము.

(యవచిక బారును)

కవటదేశ భక్త పట్టాభిషేకము.

చతుర్థాంకము.

ప్రథమ రంగము.

(ప్రవేశము—యధార్థశాస్త్రి, రామదాసు)

రామ—ఏమండీ శాస్త్రిగారూ! మహాత్ముని దర్శించుటకుగాను జను
తెల్లరు నొక యాత్ర స్థానమునకుఁ బోయినట్లు బోవుచు
చున్నారు. చూడుడు !

యధార్థ—ప్రజాశక్తియన నిట్టిదే! ఇప్పుడీ జనము నెవఁడావఁగలడు !
వీరలయొక్క ఆవేశమొస్తోన్నది ! ఇట్టిసమయమునఁ బ్రభుత్వ
మువాని శాంతమును గనఁబరచుటయే ప్రభుత్వమునకును
బ్రజలకును ఔమకరముగదా ! మనమును మంచి హుషారు
మీద నుండవలయును. శీఘ్రముగఁ బోవుదము రమ్ము.

రామదాసు— (పాట-చక్ర)వాక రాగము - ఆదితాళము)

(పల్లవి) రండు పోదాము రండు - అల గాంధీమహాత్ముని - గాంచంగ
వేగమె ||రండు||

1. రాటము ద్రిప్పుచు - రఘురాము దలచుచు - భారతమాతకు-
భారవిముక్తికై - సారవిహస - సంసారము బాసిన - శూరు
గన - వేగమె ||రండు||

2. జగతిని జనమెల్ల - హాహా యనంగ - స-హాయ నిరాకరణ -
మత్రంబు బలియించు - మహనీయు జూడంగ ||రండు||
3. కారాగార మన - వెలువక నెవ్వడు - జేరునా యానిర్వి -
చారుని దర్శింప ||రండు||
4. తప్పెవడుచేసిన - తన తప్పు-గా నెంచి తప్పుక శుక్కుప -
వాపసుల్ జేసెడి - వరభరత - పుత్రుస్కి - వందన మొన
గంగ ||రండు||
5. ధర్మములకు నెల్ల - సద్ధర్మముగునట్టి-యహింస ధర్మము - నెఱ
పెడి దొరగాంచ ||రండు||

శహాబాద్ ! ఏమిజనమూ ! ఏమి గుంపులు !

యథార్థ—గాంధీమహాత్ముడి పట్టుమునకు నిన్నటిరాత్రి వచ్చియు
న్నాడు. ఇప్పుడే గొప్పసభ జరుగనైయున్నది. చూచితివా !
దేశభక్తులెల్లరు నెట్లు పనిచేయుచున్నారో ! తమతమ పై
యుత్తరీయంబులఁ బట్టుచుఁ గానకల నెట్లు గైకొనుచుండిరో
చూచితివా ? కొందరు రూపాయలు మరికొందరు సవరములు
మొదలగు నాణెములనేగాన, దమతమ యంగరములను, జేబు
గడియారములను, మణికట్టు గడియారములను, ఛత్రములను,
కొందరు స్త్రీలు తమనగలను నెట్లు దేశవినియోగమునకై యి
చ్చుచుంటిరో కంటివా ?

రామ—ఇట్లీయ్యబడు ధన కనకవస్తు వాహనములన్నియు నిజముగ
దేశహితార్థమే వినియోగ మగునా ?

యథార్థ—మనము చెప్పఁజాలము. కొందరు తస్కరు లుండకపోరు.
ఈ దేశభక్తులలోఁ గొందరు ధనాశచేఁ బనిచేయువార లుండి
యున్నారు. వారు పొట్లపోసికొనిన బిమ్మట గదా యేపని
నైనను జేయనగును !

రామ—దేశభక్తా గ్రేసరుల నందరను జూడవలయునని నేను మిగుల
గుతూహల పడుచున్నాను. దయచేసి వార లందర నాకుఁ
జూపుదురా ?

యథార్థ—అహా ! మనము వచ్చిన పనియే యదిగదా ! అటులనే జూపెదను. అల్లడుగో ! ఆ యువన్యాస వేదికపై సింహాసనము నధిషించిన మహాపురుషుడే గాంధీమహాత్ముడు. ఆతని కుడి పక్కను గూర్చున్నవాడు నెహ్రూ పండితుడు. ఎడమ పక్కను చిత్తరంజనులను లజపతిరాయయును ఆసీనులై యున్నారు. జెబ్బులవలె నున్న యాయురువురు మహమ్మదీయులును మోతాలీ మహమ్మదాలీలు. వారలకు ముందుగ నాసీనులై మఱికొందగు దేశభక్తు లుండియున్నారు.

రామ—మహాత్ముని వెనుక ప్రక్క కొక చిన్నగుంపు చేరియున్నదే! వార లంద రెవరు?

యథార్థ—ఆ చిన్నిగుంపునకు మధ్యగ నిలువబడిన యాతనే కపట మహాశయుడు. ఆతని కుడిపక్క నేలనో నేడు ముఖము వెలవెల బోవుచుండి వంజాబీవలె దుస్తులను ధరించిన యాతడే యాతని రాజకీయ మిత్రుడు. రణరంగమున ధుర్యోధను నికే గర్జి డెట్టివాడో రాజకీయ రంగమున గపటమహాశయు ని యా స్నేహితుడెట్టివాడు. ఆతని కెడమ ప్రక్కనున్న వ్యక్తిని జూడుము. ఆతడు సర్వమును ద్యజించిన సన్యాసివలె నెట్లుండెనో ! ఆతని యాంతరంగిక జీవితము కడుంగడు శోచనీయుము. ధనమును బ్రోవుజేయవలెనన్న యిట్టి బూటకపు వేషము లావశ్యకములు. వీరు మువ్వపీ కపటదేశభక్తనాటకమున బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరు లనందగు.

రామ—దేశమునంతను పన్నులియ్యవద్దని బోధించి తనభూములకు మాత్రము తమ్ముని చేతనో పినతండ్రి చేతనో పన్నులను జమకట్టించి నట్టి ప్రమాఖు డెవడు ?

యథార్థ—అల్లడుగో ! ఆ జనమధ్యమున నేమియు దోచనివానివలె ముందు వెనుకలకుం బరువులెత్తుచున్న యాతడే ఆ మహా నీయుడు. అట్టి భూములను దరువాతనైనను యాతడు తిలకు స్వరాజ్యనిధిక్రంద నిచ్చియుండెనా ? మఱియే ! ఆత నంతటి

పిచ్చివాడా! ఎందుల కిచ్చును! ఇట్టివార లందరును మహా దేశభక్తులే!

రామ—ఏనియో వీరితో ప్రసంగించ వలయునని ముందులకుఁ ద్రోసి కొని వచ్చుచున్న యా బట్టతలారఁ జెవడు?

యథార్థ—ఆతఁడే మునిముచ్చుల రాయఁడు. ఈతను మాట్లాడు నదంతయు వేదాంతమే. “స్వ” అనువరకు యాతని వేదాంత మంతయుఁ బటాపంచలగును. ఈతనికిఁ గుటుంబముయొక్క అప్పుతో సంబంధములేదట. ఆ స్తినే కడుపుబ్బువరకును లొట్టలు వేయును మెక్కుచుండును. ఇప్పటికిని యాతనికి సత్య మన్న వెగటుగాఁ దోచుచు. ఇట్టివారలే మనకు మహానాయకులు, జాతీయవాదులు, ధర్మసంస్థాపకులు, దేశసంరక్షకులు, స్వరాజ్య రథచోదకులు!

రామ—వారి సమీపమున నె తమ పైరుమాళ్ళను విప్పి వట్ట కొని కానుకలను గైకొనివలయునని తొందరపడుచుండెడి యాయీరువురు మహాపురుషు లెవ్వరు?

యథార్థ—వారలే కరటకదమనకులు. వీరిరువురును గవటమహాశయునియొద్ద భట్టుగీతములను జదువుచుండుదు. వీరల నామములు లోకప్రసిద్ధములే. వారల ప్రక్కనే వీరయోధునివలె దంభ సంస్కారరా వ్రాడి యున్నాడు. చూడుము. ఈతను నాన్ కోఆపరేషన్ ను బ్రోత్సహము చేయుచుండును. జనులను మరల కోర్టులలో న్యాయముల లోనికి దింపుచుండును. ఒక పక్షమున నే బంధువునో ప్రియమైన నేర్పాటు చేయును.

రామ—దేశమందు స్వార్థత్యాగ మెట్లున్నది?

యథార్థ—అదియే కానరాకున్నది. ఒక దేశభక్తుఁడు తన యావదాస్తిని భార్యపేరట దఖలు పత్రమును వ్రాసియున్నాడు. స్వార్థమే విశేషముగ గానబడుచున్నది. నిజమైన స్వార్థత్యాగ

గులు కోటికొక్కరైనను మందునకు సహితము గానరాకున్నారు, వందలు వేలే గాక లక్షలు గూడ మ్రింగ నేర్చినవారున్నారు.

రామ—వీరందరను వెనువెంట నంటి యామూల గూర్చునియున్న యా వృద్ధుడగు పొట్టి బాపనయ్య యెవడు ?

యథార్థ—ఆతని సర్వసామాన్యసిగ్ధ దలఁపరాదు, సవీరయుగంధరుడన నాతనియే జెప్పవచ్చును. ఈతనికి గానమన్నఁ దల నొప్పి. అట్టివానిగూర్చి యాపేక్షియరు మహాకవి యెంత చక్కగ వర్ణించెను !

గీ॥ ఎవఁడు గానశూన్యతను వాఁనెదను గనునొ
యెవఁడు మధురస్వవశ్యతిఁ నవనిఁ గనఁడొ
వాఁడె దగు దేశద్రోహంపుఁ వర్తనముకుఁ
గపటయుక్తులకును గొల్లఁగాంచుటలకు.

అసత్యప్రమాణముల కీతను పుట్టినిల్లు ఈతను జాలకాలమునుండి స్వర్గమునకు సువర్తసోపానము ల నిర్మింప వలయునని అంచనాను దయారు చేయుచున్నాడు. ఈ మునుసలికి సన్మార్గవృత్తిని బోధించుట కీ భువి నొక్కరైనను గానరాకున్నారు. వీరందరతో మనకేల? మహాత్ముని యుపన్యాసము ప్రారంభము కాబోవుచున్నది. అటుప్రక్కకుఁ బోవుదము రమ్ము.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

చతుర్థాంకము - ద్వితీయ రంగము.

[రంగము : గృహము; ప్రవేశము - కపట మహాశయుడు, కరటక కాశ్మీ]

కరట—మిత్రమా? నీ నట్లు సమర్థించు కొనుటకును నీ మనస్సాక్షివర్విధముగ సంతృప్తిపరచుకొనుటకును యెంత మాత్రమును మార్గము కానరాదు సుమీ!

కవట—ఈ ప్రపంచమున మనుజునియొక్క నడతయందలి లోపా లోపములఁ బ్రతిఫలించజేయుట కా మిత్రునివంటి దర్పణ మింకొకటి కానరాదు గదా!

కరట—నిజము బల్కితివి. మిత్రమా! నీ నా వాఁడు నా మూలమున నా దురదృష్టమని యెడ జరిగించిన వాగ్దత్తముల నొక్కటైనను దక్కించుకొనలేక పోతివిగదా!

కవట—అతను నీతో నేమనెను?

కరట—ఏమనును! మనముచేసిన దుష్కృతముల నన్నిటిని సింహ రోదనము జేసెను. “నే నేమియు నెఱుంగను. అంతదుర్మార్గమును నీవే యొనర్చియుంటి” వని నేను వాక్రిచ్చి నాకంట నుష్ట జలముల వ్రాల్చితిని. ఇప్పుడు నీవును నేనును భారతవర్షమునఁ దలయెత్తినడచుట కాన్పిదము లేకున్నది. నీవు మొండి బండ వాఁడవు గనుక నించుకయు సిగ్గును వహించక యింకను దల యెత్తుకొని తిరుగుచున్నావు.

కవట—ఆ దురదృష్టుఁడు మఱొకసారి నన్ను దీనవాక్యముల నడిగిన చో నన్ని వాగ్దత్తములను విధికృతముగఁ జెల్లించి యుందును గదా!

కవట—నీవొనర్పవలసిన విధికృతముల కాతని దీనవాక్యము లేలఁ గావలయును? నీవెంతటి మూఢుఁడవు! ఎంతటి మూఢుఁడవు! నీ మూఢత్వమునకుఁ దోడగు నీమూఢత్వమే నిన్ను పక్షిరిపాలు జేసినది. అతఁడు నీ పాదాకాంతుఁ డగునని తలంచితివా?

గీ॥ ధీరు లే నాఁడు నాజి వెన్దీయ రిలను
కొండలంతటి కష్టము † లుండఁబోవు;
ఎండమావుల వలె నవి † యెగిరిపోవు
గాని వారికి నేయపు † హని నెప్పుడు.

తుద కాతఁడు నాచే నీ కీక్రింది సందేశము సంపియున్నాడు.

సీ॥ దోహచింతన జేసి ♦ తోటివారల ధన

మపహరించుట దగఁదంచు ననుము

విత్తంబుఁ జూచుకు ♦ విట్టవీగుచు నేరి

దుర్భాష లాడుట ♦ దుష్ట తనుము

కండకావరమునఁ ♦ గన్నులు గన కేరిఁ

గొట్టఁబో జన దంచు ♦ గుచ్చి యనుము,

సోదర బృందంబు ♦ వేధ సేయుట లెల్ల

దవ కోగు యే యంచు ♦ గనుము యనుము

గీ॥ కపటభక్తుని రాజ్యంబు ♦ గల్ల యనుము

చేటుయే గల్గు నైతాను ♦ చెలిమి ననుము

దేవు యెడ భయభక్తులఁ ♦ దెలియు మనుము,

ధర్మ మింక దప్ప శిక్షయుఁ ♦ దప్ప దనుము.

మఱియు —

గీ॥ ఏది యెటులున్న సుఖరిగాఁ నేదో నెవము

బెట్టి యాతని బల్లిట్టి ♦ కొట్టబోయి

దోహదాను బూని తన నీవు ♦ దొంగవలెను

కారుకూలల కింక 'కఫఁడ్డదు' యనియె;

శరణు వేడమిఁ దప్పదు ♦ శాస్తి యనియె.

(నే ప థ్య ము న)

సీ॥ కపటంపు లేఖలఁ ♦ గల్పించియును మఱిఁ

జిక్కకుండెడి మహా ♦ టక్కులాఁడు

పాంచాల ఘోర ముల్బల్పక్కుగను బల్కి

పొగడత లందెడి ♦ బుద్ధిశాలి

బానిసీలగ నెల్ల ♦ పౌరుల నెంచుచు

రారాజవలెఁ గుల్కు ♦ రమ్యమూర్తి

సుందర మృగు మహాసాధ దుస్సంగివా

సిద్ధికైఁ దలకిందు ♦ సెందువాఁడు

గీ॥ సత్యమన్నను బడని యశత్యపురుషుఁ
 డెట్టి సవ్యోద్యమమును జేపట్టినాఁడా
 మున్ను చెల్పుఁడు యావెన్కఁ వాని మోముఁ
 జూడ మనసగు శుభమె యశుభమె కాని.

కవట—ఈ యెత్తి పొడుపుమాటల నెట్లు సహింపగలను ! కాలము
 దప్పి వచ్చినపు డేమి నేయగలము !

(యవనిక జారును)

చతుర్థాంకము - తృతీయ రంగము.

[ప్రవేశము : నుబ్బిరెడ్డి, నరసారెడ్డి]

నుబ్బి—ఈమదై సారాజ్యపోశ్యందరూ మాపూర్వోచ్చారురా బాబూ!
 ఏం చెప్పను ఆళ్ళ వాడావుళ్ళు ! మోటారుబండిమీద వడి -
 ఒకరు కారు - యిద్దరు కారు - అరుగు రొచ్చారు - జుండాలు
 కూడా నుట్టుకొచ్చారు. మా రెన్ను గుడిదగ్గిర మర్రిచెట్టికింద
 నుకా మేశారు. అందులో నకడు మెడమీద కర్రేసుకొని
 యేమికోశాడురా బాబూ! మెడకు కొంకెకర్తా కళ్ళకు బంగా
 రపుజోడూ - వట్టికి ఖద్దరుచొక్కాయి - కాళ్ళకు ఆకుచెప్పు
 లూ ఆడూ - బలే హోసుగా వుపన్నాసం చెప్పాడు. ఆడి
 కప్పుడు జెయిలులోకి లాక్కుమోతే సిద్ధంగావున్నట్లు మాటా
 డాడు. ఆచుట్టుపట్ల ఆరుమైళ్ళు దూరంలో యెక్కడా యెర్ర
 తలగుడ్డాయన లేడులే. ఇంకోడు - ఆడికి చొక్కాలేదు సరే
 గండ - వట్టిమీద గుడ్డకూడా సరిగా సూచుకోకుండా యే
 మెగిరిపడ్డాడురా బాబూ! మండు యేసంగిలో మంచిసీళ్లు తాగి
 నట్లుగా మాటాడాడు. ఆడి పేరేంటో తెలదుగాని సింహం
 లాగ అరచాడురా బాబూ! నూబుల్లి యెంకటసుబ్బయ్యగారి
 రామయ్య వుండాడే ఆడు బూమిమీద నిలలేకపోయాడు. ఆళ్ళ
 తోకూడా యీదూ ఎగిరిపడ్డాడు. ఈళ్ళందరూ సారాజ్యం

మూటకట్టు కొచ్చారా యేంటి అనిపించింది. రెండురోజులు ముందుగానే ఆభ్యుపస్థానుని చెప్పవారంట. కాపీలు, ఉపమాలు, కల్లూ, పలారాలు - యివన్నీ సిద్ధంచేశాడురా మనోడు! ఈసంగతి యెవడికీ తెలలేదు. ఉపన్నాసాలు అంతా అయిపోయినాకీ మనోడు కూడా మాటాడాడు. ఇంతసోకుగా మాటాడడం యీ డెక్కడ నేర్చుకుండాడురా! నా కాచ్చరమైంది. అందరికీ వందనా లన్నాడు. అప్పుడు ఒక బక్కాయనలేచి - ఆయన కూడా అదొరకు తెగ్గోసినాడే “పచారం జరపడానికిన్నీ సారాజ్యంకిన్నీ మీరందరూ చందాలెయ్యాలి” అన్నాడు. “ఓనాగ! ఈభయే త్తిదిరా బాబూ” అని నేను కనిపెట్టి మెల్లిమెల్లిగా కరా తలగుడ్డా సవరించుకుంటుంటే మా చిట్టోడుగడాడే అదొచ్చి కదలనిచ్చాడు కాడు. “కూకో బాబయ్యా” అని కూకుండమెట్టాడు. ఆమట్టున పెద్ద కాగితం తీశారు. ఆవూళ్ళో అంకిరెడ్డి నూటకదారు యేశాడనిన్నీ యీవూళ్ళో యీరెడ్డి యిన్నూటకదారు యేశాడనిన్నీ తెగరోదన మెట్టారు. కాగితంమీద చందా యేసినంతమాత్రాన బాధించదనిన్నీ పతివలం లేనిదే పయోజనం లేదనిన్నీ యీమధ్య చెన్నావట్టు యెలితే బట్టతలపీడ రొకాయన చెప్పాడు. ఆయన అలాంటివి చాలా సేశాడంట. అయితే ఆయనకూడా యీ సారాజ్యంలో వుండాడోలేదో నాకు తెలదు. ఈయన అన్నదమ్మలజమీందార్ల మధ్య లడయిపెట్టి నలభయివేలు లాగాడంట బాబూ! ఆయన సేహితులెవరూ యిక్కడ లేరు గందా! తంటాయాట. మాయింట్లో యినపపెట్టె తాళంచేవి మాటడిదగ్గరే వుంటుంది. ఆ మొయిని ఆడు కటిక్కిన పెట్టెతాళం తీసి కాగితంమీదేసిన నూటకదారు రూపాయలున్నూ, తెల్లని బిళ్ళకుడుములు లాటి రెండి రూపాయలు.— మట్టుకొచ్చి ఆభ్యుమాంగ లెట్టాడు. ఆభ్యందరూ కలిసి “వందేమాతరం-సుబ్బిరెడ్డికి జై! మహత్మా గాంధీకి జై!” అని వొక్కపెట్టిన గోల మెట్టారు. ఇక యేమనకుంటే యేముంది? ఆభ్యచతులలో చిక్కినడబ్బు ఆభ్యమల్లీ

యిస్తారా— ఆళ్ళు ఆరుగురూ అచ్చట పాణాలయినా యిడు
స్తారుగాని! ఏం పిచ్చిమాట! నాలుగొందలు దాకా కాగితం
మీద యేళారు. తరువాత యేడుయిందో నాకు తెలుసు.
అయితే సారాజ్యపోళ్ళమోటారుకారు యీడ యాయాల యేల
మేత్తారట, చూడాలి తమాషా, నే నళ్ళడే అనుకున్నాను,
యిందలా వుళ్ళక్కిరా బాబూ—అని. ఒరే! నరసారెడ్డి?
ఆ యేలటోడు యీడే సుమో! అరేరరే! ఎంత సమత్కారం
నేళాడురా అయేల!

(ప్రవేశము:—కపట మహాశయుడు)

కపట—ఏమీ! ఇచ్చట యీరోజున కాంగ్రెసు సంఘముయొక్క
మోటారుకారును విక్రయింప బోవుచున్నారా? ఈ యేలము
నిచ్చట జగువుట కీ స్థలముయొక్క యజమానుని యుత్తరు
వును దీసికొని యున్నారా? ఏమి మోటారుకారు! ఎచ్చట
జూచినను యివియే! కారు పాతదైపోయింది; నలుగుడెక్కువ.
వెయ్యి రూపాయలుకూడా వస్తుందో రాదో అని అనుమానము.

నరసారెడ్డి—తామందగు కాంగ్రెసు సంఘముతో సంబంధించినవార
లే గదా! మొన్నటివరకును యీ కారుపైన ప్రచారమును
సలిపినవారలే గదా! ఇట్టి యోటిపలుకులు పలుకుట మీకు
ధర్మమా?

కపట—అందులో నున్న సరకు అది. నీ వేమి చేస్తావు? నే నేమి
చేస్తాను?

నరసా—ఈ కారుయొక్క చరిత్రను వర్ణించెదను - వినుడు.

సీ॥ దేశభక్తులతోడ + దేశలెల్లఁ గుమ్మరి

ధనరాసు లిడిన వాహనము యిదియె

ఎండవానలకును + యిసుమంత వెలువకఁ

బల్లెలఁ బరువిడ్ల + బాడి యిదియె

వక్తల స్వేచ్ఛొందు + వాక్కిహముల నంత

రిక్షమాన్ గొనినట్టి + పక్షియిదియె

కపటయ్య యిత్యాది ♦ కాపురుషుల కెల్ల
 నత్యంత ప్రేయమగు ♦ నరద మిదియె
 గీ॥ కాలగతి బట్టి యిటు దీనిఁగ్రయము జూప
 వలసివచ్చె సుజనులారః ♦ వంత గనక
 వచ్చి దేశాభిమానంబువరలునట్లు
 గొనుడు మీరలు నీనిని ♦ ఘనతయొప్పు.

కపట—నీ వర్తనలక డబ్బు యిచ్చేవాఁ డెవ్వఁడును లేడు.

నరసా—మీ యుపన్యాసములకు డబ్బు యిచ్చియుండ లేదా?

కపట—మూయింట్లో యీమధ్య కాఫీ బాగా లగాయించినావులే.
 దాని నిషా కాబోలు యిది!

నరసా—కాఫీ నిషా కాదు. నల్లమందు పిచ్చు.

కపట—నేను నల్లమందు వేసుకుంటే నీ సా మ్మేమి పోయిందిరా?
 (నరసా రెడ్డిని గొట్టబోవును; సుబ్బిరెడ్డి వదలించును.)

నరసా—ఎల్ల కాలమును యొకేమీనైరుగా నుండునా? నీ దాసుఁడ
 ననుకొంటివా? (తనలో) ఈ మహనీయుఁడు కలికిన పలుకుల
 పిమ్మట నందరకును ఉత్సాహము తగ్గినట్లున్నది. (ప్రకాశము
 గా) కాంగ్రెసువారి పాట వెయ్యిరూపాయలు. (కొంచెమూగి)
 ఎవరును పలుకుట లేదు. పాట మొత్తమును తగ్గించి చూచెదను.
 కాంగ్రెసువారి పాట 800 రూపాయలు. ఒకటోసారి - రెండో
 సారి - పాడండి చూస్తూ రేమిటి?

(ప్ర)వేశము : నారాయణమూర్తి)

కపట—ఒరే నారాయణమూర్తి! ఊరుకుంటా వేమి? పాడు.

నారా—805 రూపాయలు.

కపట—ఇక తొందర పడబోకు! ఆగు.

నరసా—మూడో సారి. నారాయణమూర్తిగారి పాట 805 రూపాయలు.
 పైకమును కట్టి కారును తీసికొనిపోండు. హీనము 1,500

రూపాయలైనను వచ్చు ననుకొన్న కారునకు 805 రూపాయలు వచ్చుట కష్టమైనది. దేశమునకు చెడ్డదినములు సంప్రాప్తమైనవి. ఏమి చేస్తాము!

(యవనిక జాగును)

చతుర్థాంకము : చతుర్థరంగము.

(రంగము :- గృహము; ప) వేశము - యధార్థశాస్త్రి, రామదాసు)

రామ—శాస్త్రిగారూ! మనవాడొక నిధముగా టాట్ పనికూడా చేస్తూయున్నాడు సుమండీ! ఈ టాట్లు పార్శ్వలదగ్గర ఉబ్బులా గడమే కాకుండా స్త్రీదర్శదగ్గర కూడా భాగం దీసుకుంటారు. మన తమిళసోదరుడు “దుడ్డు వర్చిద్దా పారతు కోణం” అంటాడు. ఆ తమిళదేశం వాసన మనకును బాగాసోకింది ఈలరవ మాటలకు అర్థమేమనగా “యెల్లప్పుడును పైసావచ్చేమార్గమే చూచుకోవాలి” అన్నమాట. ఇటువంటి ధనార్జనవ్యూహము లలో దిగి తే యొకప్పుడు చిక్కువచ్చినను రావచ్చును..

రామ—ఎవడు చెప్పగలడు! సాక్షాత్ వేలువిడచిన మా మేనత్త కుమారుని బావమరదికి పెత్తందీ కొడుకు పినతల్లికి ఆడబిడ్డ కుమార్తె పెనిమిటి యున్నాడే ఆ వెంకటేశ్వర్లు - అలాటి జగజ్జుతిగొడు యారాజధానిలో యింకొక ఉన్నాడా? అలాటివాడు కూడా జెయిలుకు వెళ్ళడానికి సిద్ధమై చిట్టచివరికు ఒక లక్షరూపాయలు కర్చుపెట్టగా చావుతప్పి కన్నులొట్ట పోయింది. సాంఘికవ్యవహారా లేలాగున్నాయి, బాబయ్యా!

యధార్థ—ఇప్పుడు తగ్గినాలు పెట్టడమే మానవేశాయ. పెండ్లిళ్లు ఒక్కరోజుతోనే సరిపుచ్చుకుంటున్నారు. పైగా—అ. చరూ రజనీలానంతర వివాహాలు చేస్తున్నారుగాని ఆసంగతిన ప్రకటించకుండా గోడమీద పిల్లివాటంగా జరుపుతున్నారు. ఎవరో పేరు ప్రతిష్టలకు తంటాలు పడేవాళ్లు తప్పు తక్కిన వాళ్ళందరున్నూ బ్రాహ్మణ సంభావనలకు సున్నంపెట్టినారు.

మా లాయకుగారు తమ తండ్రి తద్దినమును బావనయ్యలను పెట్టుకొమ్మని తాను కోర్టుకు వెళ్ళిపోయ్యే వాడు.

రామ—మన దేశభక్తుడుగారి యింట్లో కార్యాలెప్పుడు ? బాబూ !

యథార్థ—ఉపనయనం నిన్ననే పూర్తిమీదుగా పని జరిగింది. అ విధంగా జరిగియున్నది కలకత్తానుండి ఆయనే తెలియగ్గా యిచ్చాడట. పూర్తి అనగా కార్యం చెయ్యడానికి యింకొక రికి అధికార మిచ్చాడన్నమాట. మరెవరో భార్యభర్తలు పీటలమీద కూర్చుండి తంతు జూపిస్తారు.

రామ—లా లో ఆపిధంగా చెల్లునా ?

యథార్థ—లా యెవడికి కావాలి? ఇక వివాహమా—నేడో రేపొ జరుగవలెయున్నది. కట్నాలు మాత్రం దొడ్డిదారిని పుచ్చు కుంటారట. అనగా ఆడవాళ్లు ఆడవాళ్లు యీ సంగతిని సరిపుచ్చుకుంటారన్నమాట.

రామ—అయితే యీమధ్య నెవడు బాబూ! ఒక దేశభక్తుడు తాను రజస్వలానంతర వివాహం చేసుకున్నట్లు డాక్టరు సర్టిఫికెట్టును పుచ్చుకున్నాడట నిజమేనా?

యథార్థ—మన దేశభక్తులలో నొకడే! ఏమిచెప్పను! ఎవడేమి అల్లరి చేస్తాడో అను భయంచేత యీ దొంగ సర్టిఫికెట్టును పొంది దగ్గర పెట్టుకున్నాడు. పోనీ- నిజమైన రజస్వలానంతర వివాహ మో విధవావివాహమో చేసుకుందామంటే, యిందులకు ఆ దేవాంతకుడు- తండ్రిగారు- యెప్పుకొనలేదు. వైగా, ఆయన తనస్వారిత్వంలో దమ్మిడి భాగంకూడా యీతనికి యివ్వనన్నాడు అందుచేత యీ నాటక మంతా జరపవలసివచ్చింది. ఏకంఠ మంతా వైసాతోనేయున్నది. ఈ కారణంచేత యీ శూర నాయకుడు రెండుసంవత్సరాల వరకూ మహాసభలలో ముఖం చాటు వేశాడు.

రామ... ఇటువంటి పప్పురాముల్లు అందరూ - మేమూ దేశభక్తుల మంటూ - నాయకుల మంటూ - ముందుకు రావడ మెందులకు? ఏ మూలనో పడియింటే వీళ్ళసంగతి అడిగేవా డుండడు గదా!

యథార్థ—ఏమూలనో కూర్చుంటే వీళ్ళముఖం యెవడుచూస్తాడు? వీళ్ళ శివడై నా ఒకదమ్మిడి నై నా బిచ్చమిస్తాడా? ఈ వేషంవీడ నై తే వేలో లక్షలో వసూలు చేయవచ్చును. అందులో తిన్నంత దినవచ్చును. దేశమంతా తిరుగవచ్చును. మేడలూ మిద్దెలూ కట్టించుకోవచ్చును. కపటమహాశయి (డేయిటువచ్చుచున్నాడు. ఏదీయో దీర్ఘాలోచనలో నున్నట్లున్నాడు. మన మీ పక్క నుండి యాతని వెళ్ళిరిని బరీక్షింతము.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

చతుర్థాంకము:—పంచమ రంగము.

(ప్రవేశము : కపట మహాశయిడు)

కపట—(స్వగతము) అహంభావరావునకు మూడవేల సవ్యధిచ్చితిని. దైవికరావునకు నిత్యమును నాప్రాపకమును గనబరచుచునే యుంటిని. అవివేకుడగు మన మూర్తికి అయిదువేలు వడ్డి కిచ్చితిని. ఇది తిరిగివచ్చునో రాదోయని సంశయముగా నున్నది. కాని ఆతని అర్థప్రాణమూ లన్నియు మన చేతిలోనే యున్నవి. సూర్యారావున కయిదువేలు అప్పింపించితిని. ఇది మొదటలోనే నున్న యనుకొన్నదే! కాని, రాజనీతి ననుసరించి అతనికి సహాయము చేయించవలసి వచ్చినది. శేకపోతే మనలకు యెక్కడపడితే అక్కడ యేకుతాడు; వార్తాపత్రికలలో వ్రాస్తాడు. కత్తిక లున్నవాళ్ళ నందరను ముందుగా బంధించవలెను. ఇట్టివాని కొక్కనికి ముప్పది వేల నిప్పించితిని. నాపైన బ్రహ్మదేవు డంతటివా డాతని పత్రికకు వ్రాసినను యిక నాతను బ్రకటింపడు. కొందరు నే నన్న భయముచే నా

వైపునకే సరిగా జూడలేదు. లాయర్ల మనుకుంటారు. వీళ్ళంత పిరికివాళ్ళను నే నెచ్చటను జూడలేదు. నా దుర్మార్గముల గూర్చి చెప్పటకైనను వీరలు భయపడచుచున్నారు. వీరలందరలో గొందర బంగారు గొలుసులతోను గొందర నినుపగొలుసులతో డనుగట్టివైచితిరి ఇక నెవడు నాపై ప్రేలేత్తి చూపగలడు? నా వాక్కు యందు సరస్వతి యన్నదని జ్యోతిష శాస్త్రజ్ఞుడు చెప్పి యున్నాడు. కాని, సామాన్య శాస్త్రజ్ఞుడు నాకు చెఱసాల బంధనయోగ మున్నట్లు చెప్పిన్నాడు. అయ్యది రాచకీయసంబంధమో లేక వ్యవహారసంబంధమో చెప్పజాల నన్నాడు. మొదటి తరగతికి సంబంధించినదే యెవరో మన మించుక యును భయపడవలసిన వనిలేదు. అది మనకీర్తికి తోడ్పడునదే. ఏదైనను, మన సంపాదన ఆరులంకెలకు మించియున్న పుడు మనము బెంగపెట్టుకొన నించుకయును గారణము కనబడదు. నా స్వగతము నెవరును పనియుండలేదు గదా! ఎవరును అక్కడ? రామూ! రాముడూ! రామన్నా!

(నేపథ్యమున)

ఇచ్చట రామున్న లేడు స్వామీ! ఎవరో యిద్దరు మనుష్యులు మాత్రము మీగది కిటికీయొద్ద నింతవరకును పొంచుండి యుండి యిప్పుడే నిష్క్రమించినారు.

కపట—ఎంతవని జరిగినది! కానిమ్ము, జరిగినదాని కిప్పుడు వగచి యేమి వ్రాయవలయు?

(యవనిక జారును)

క పట దేశ భక్త పట్టాభిషేకము.

పంచమాంకము

పరీధమ రంగము.

[రంగము: గృహము; పువేశము; కపటమహాశయము, దైవికంపు, కరటకశర్మ]

కపట—దైవిక రావు! నారాయణశర్మకు నేను జేసియున్న మహా పాపమునకై నా కొరక డిధిమహమ్మదు 'దో' సహస్రమైనను యిచ్చు ననుకొంటి. గాని యాతని దొక బంగారు వాచి గొలుసును నూరు రూపాయల యిచ్చునప్పటికి మా పెద్దలును యతని పెద్దలును యేయే లోకములనుండియో దిగివచ్చిరి. ఇక నెవనికిని బ్రతిఫలము నిర్ణయించకొనకుండ నెట్టి కార్య మును జేయరాదు.

దైవిక—ఆతని వారలు గూడఁ దోడ్పడుటచేతనే నీ సహాయముపయోగించెను; లేనిచో నీ సహాయము నెప్పుడయోజనమై యుండేది.

కపట—దాని నొక పోనిమ్ము. మిత్రమా! ధనార్జనకుఁ దేలికగు మార్గవ శేషమైన నీకుఁ దోచునెడలఁ దెలుపుము.

దైవిక—నీకు డబ్బుపిచ్చు బాగుగాఁ బట్టినట్లున్నది.

కపట—“ధనమూల మిదం జగత్” అన్నాఁడు. స్వరాజ్యసంఘములో కదివేల రూపాయల నెద్దియో మసిపూసి ఖర్చువాసి మనవానికి వచ్చిన చిక్కును దీర్చకపోతే యే మయ్యెడిది!

ఆ మళయాళం అప్పయ్యను బట్టుకొని ఆ అడిటరు రిపోర్టును తగులబెట్టించి యింకొక రిపోర్టును వ్రాయించకపోతే మన సంఘము మనమూ యేమైపోయ్యేవాళ్ళము! ఏ సంఘమైనను సరియే—నాయంటిలో కుర్చీ యుంచితే అద్దె—బల్ల యుంచితే అద్దె—అలమారు యుంచితే అద్దె—యిట్లు అద్దెల నెవఁ డే నాడు సంపాదించఁ గలిగెను! కరటక శాస్త్రి పేరట స్వదేశీపూచారమునకై ఖర్చుపాసిన మూడువందల రూపాయలను గురించి ప్రశ్నించుచు రంగూనునుండి యా నారాయణమూర్తి యొక యుత్తరమును వ్రాసినాడు శాస్త్రి చీమ తలకాయ యంత పసిమైనను జేయకపోవుట మూలమున నిట్టి చిక్కు తటస్థించినది. ఇటువంటి వెవ్వియో వెధవ తగాయి దాలు వచ్చుచుండుటచేతనే మన పరువంతయును గంగలో గలియుచున్నది. వైగా మనశత్రువులకు మనము భయపడ వలసి వచ్చుచుండును.

(ప్రవేశము : ఇద్దరు బ్రాహ్మణ బాలురు)

కపట—ఎవరయ్యా మీరు? రామాయణములోఁ బడకల వేట్లాట వతుగా వచ్చినారు!

ఒకరు—మేము కవల కవులము.

కపట—అయితే యేమంటారు?

ఒకరు—మేము చెప్పబోవు ఆశుకవిత్వ పద్యములలో మా యిరువుర భావములును జోడుగుఱ్ఱములు ఖదం నడచిన ట్లన్యోన్యతను వహించి యుండును. అందుచే మేము కవలకవులనఁబడుదుము. నూయొక్క ప్రజ్ఞను గొంతవరకుఁ దమకుఁ గనబరచ నుద్దేశించి వచ్చినారము.

కపట—మీ నామములు?

ఒకరు—మమ్ము కుశలవకవు లందురు.

కపట—అయితే - మీరు కవులా? కందపద్యములను జెప్పగలరా?

కుశు—క॥ కందము జెప్పినఁగానియుఁ | జెందదు కవిబిరుదమందుఁ ♦ శైవుగురు పెద్దల్
ఎందులకును మఱచిదనుచుఁ | గందములే నినుస్తుతింపఁ ♦ గందుము ప్రభువా!

కపట—ఈ సోదెపద్యా లెవడికి కావాలి? నే నూరకే అన్నాను.

లవు—క॥ చెప్పదు నేఁ బద్యంబులఁ | జెప్పినదియుఁ జెప్పకండఁ ♦ జెటవపురీతికొ
మెప్పును వడయుట యెట్లగుఁ | జిప్పెడి దదినిపు వినకఁ ♦ జెవటినిబోలకొ.

కపట—వెధవ పద్యాలలోకి అప్పుడే దిగాయా! కవులకుండే రోగ మే
యిది.

కుశు—క॥ వెధవని బలికెడుగా నీ | కథలను మే మెఱుంగమందుఁ ♦ గంటివొ నీలో,
“నధములలో నీ వాడువు! ప్రధముడ” వనిమాకుదెలియుఁ ♦ బ్రపథమునునకొ.

లవు—క॥ కొందరు వెధవలు నీవలే | నందందుల నెగిరిపడియు ♦ నగిరి భువినుం
డందులబోలియు నీవును | జెందఁగ నేలనొ గరువము ♦ చెప్పుము రోగి!

కపట—రామాడూ! వీళ్ళసంగతి యేమిటో కనుక్కోవాలి, రారా
(తనలో) ఓహో! మనసంగ తెఱిగియుండియే పిళ్ళ లాటికట్టల
తో వచ్చారు. కాబట్టి కొట్లాటలోనికి దిగితే మనకు శృంగ
భంగమే.

కుశు—క॥ రాముఁడు యన రాముఁ డగునె | నీమనులే నట్టివాని ♦ నిరతము బిలగకొ
భీముఁడు యనఁ బలుఁడు యగునె | సోముఁడు యనఁ జంద్రుఁడగునె ♦
సోగసున నెవడుకొ.

లవు—క॥ రామఁడవొ మఱి యామై | రామఁడవొ నీదు జన్మ ♦ రాసిని బూర్వం
బానగ నీగతి గానిచొ | నీవిటు దుష్టతఁ గనంగ ♦ నేర్తువె మహర్షి!

కపట—నేను కుమత్సినైతే మీరు సుమతులా? జాగ్రత్త! పెద్దమనిషి
తెరహాగా మాట్లాడండి.

కుశు—క॥ సుమతులుగల రీభువి మఱిఁ | గుమతులుగల రా సుమతుల ♦ గుమతులభేదము
సమతన దెలియఁగఁ గష్టము | విమతులు నున్నారు గాచె ♦ విశ్వమునందుకొ.

లవు—క॥ సుమతులురాజింప భువిని | గుమతులు వెలయుచునుందురు ♦ గుచ్చితబుద్ధికొ
సుమతులు వెలుఁగును బోలుచుఁ | గుమతులు జీకటిని బోలు ♦ గుర్తునుగనుమా.

కపట—చీకటివలనఁ బ్రయోజనము లేదా?

కుసు—క॥ చీకటి లేకుండి జగము । చీకటియే యన నెఱుంగుమిం ♦ చీకటి వేళక
యాకనుమనఁ గను వింతల । నే కనులు గనంగఁజాలునిద్రలలోనక॥

లవు—క॥ చీకటి ప్రియమగు గూఢకు । చీకటియే ప్రియముకారం శిఖివోరులకుక
చీకటి జంబుక ప్రియమగుఁ, చీకటి వెలుగన్న నొకటె ♦ ఛీఫీ నీకుక॥

కపట—వీ లైవల్లురా అల్లుళ్ళలాగు వచ్చారు !

కుసు—క॥ అల్లువకు లిల్లు నిన్నియు । లిల్లును నేయంగ నేమి ♦ బిజినెస్ కాదా!
కల్లును దాగినవానికి । కల్లులు గుట్టినవి యుగం ♦ నగరే భువిలోక॥

కపట—నేను అల్లునికి బిల్లుపెట్టే మీ సొమ్మేం పోయిందిరా? ఏమి
టోయి యీ అల్లరి? దైనికరావు! చూస్తావేమి?

లవు—క॥ ధనమే నీ నిజదైవము । ధనమే తలదండినీకు ♦ ధనమగు సతియుక
ధనమే నీమిత్రుడు యిం । ధనమే నీవాంఛచీర్పు ♦ ధరలోనికక॥

కపట—మీ లెక్క యేమిటి? మహాత్మాగాం ధంతవాఁడు నన్ను
మెచ్చుచున్నాఁడు.

కుసు—క॥ గాంధీజీఁ సగుట నీవును । గాంధీజీ వాడెవఁడు ♦ గర్వముపడరా
దంధుడెవే నీ వాగును । దాంధర్వము నినువహింపఁపడ్డమునిక॥

కపట—శాస్త్రీ! ఎక్కడున్నావోయి! ఈ ధోరణి ఆగేట్లులేదు.

లవు—క॥ శాస్త్రము జనువనివాడెను । శాస్త్రని బిరుదమునుగనఁగ ♦ శాస్త్రము గ న్నా
శాస్త్రయు శాస్త్రను కొనఁగను శాస్త్రాక్షరణదో యశాస్త్రీ యెవఁడో ♦ సరిదెలుపెట్టో.

కపట—శాస్త్రీ! నీమీదకూడా వీళ్లు విలగఁబడ్డారు. వీళ్ళ తనా
గొయ్య, కృష్ణబ్రహ్మం! నీ వేమైనావు? నీవైనా ముందుకు
వచ్చి వీళ్ళకు బుద్ధి చెప్పవేమి?

కుసు—క॥ ఎవ్వఁడు నీ దుష్టతఁగని । నివ్వెరగఁదియును నీకు ♦ నేర్వడోబుద్ధిక
అవ్వఁడు కృష్ణుడైనను ♦ గవ్వడయే యైననేమి ♦ గాల్యనె భువిలోక॥

కపట—ఆ అహంభావరూపైనా యుంటే యేదో జవాబు చెప్పేవాడు.
అత డుంటే యీవిధముగాఁ జూస్తూ యూర కుండేవాఁడు
కాఁడు సుమా.

కుసు—క॥ తమసినియాతఁడెఱుపి ననుభ్రమతనుయెన్నాకు లిలను ♦ భరియింతుజనుల్
కృషికోసీతలు బాగడినగ్రామతను గనుచెరువకుంబ్రె ♦ కల్లకుఁబ్రజలుక॥

లవు—క॥ బడిపంతులు బలెఱునుచును । నడవడిసరిలేనివాని ♦ నలుపురుబాగడక
బడిపిల్లలు సరినడతను । నడతురు యనుకొనుటలెంత ♦ నగవులు గావే!

కపట—వీళ్లు ఆ మహానుభావునికే నున్నం పెడతున్నారు. పిల్లుల
లాగ మెల్లగాఁ బ్రేవేళించి వీళ్లు యెంత అల్లరి చేస్తూ వున్నారు
రా బాబూ !

కుసు—క॥ పిల్లియు రుద్రాక్షులగొని । పల్లెల దత్తంపుబోధఁ ♦ బడిమతో సేయక
యెల్లరు సేమను కొందురొ! యల్లదెగతి నీదుబోధ ♦ లయ్యెనుగుమతీ!

లవు—క॥ పిల్లికి రొయ్యలమొలతా । డల్లియుఁగట్టఁగ నెట్లా ♦ యాగతి నీ వా
యల్లిక ఖద్దరు పేరున! బల్లిదుడ ననుచు ధనమును ♦ బడయవె కుమతీ!

కపట—ఈ మహాకవులు కట్టినది ఖద్దరే నటోయి! దైవిక రావు! ఆ
సంగతిని ముందు కనుక్కో.

కుసు—క॥ ఖద్దరుగట్టిన యంతనె । శుద్ధపు మన నెట్లునచ్చు ♦ శుభతను నీకున్
యిద్దర మోసము సేయరె । ఖద్దరు ధారులును బాఁగఁ ♦ పటతఁగనుచున్.

లవు—క॥ ఖద్దరు గట్టనివానితో । పద్దర మాటాడుటంచు ♦ వారిచియు నా
ఖద్దరు ధారులు విస్కీ । పద్ధతివారలతోఁ ♦ లక్షభాగే కృష్ణ!

కపట—(దైవిక రావు వైపునకుఁ దిరిగి) వ్యవహారం బాగా ముదురు
తూండి. కరటక శాస్త్రీ! నీవుకూడా యూరకున్నా వేమి ?
ఆ దమనునకుఁ డేమైనాడు ?

కుసు—క॥ కరటక దమనకు లిద్దరు । వరుసగ నీయెద్దఁ జేరి ♦ వర్తింపుచు నీ
చరితమునినుఁ గొంఁగూర్చిమరపున మురియుదు వడేలాఁగదిలో నీవుక.

లవు—క॥ కామినీలాలతఁ జిక్కియు । నీమది యాకాంచనంపుఁనిత్యత గనగక
యేమందు నీమగవ్వను । నిచ్చుహిఁ బగ్గములు గలవెఁయికనిను బట్టక !

కపట—మీకివిత్వము మండిపోను ! మాదేశభక్తుల మీద పట్టించా
రేమిటిరా ?

కుసు—క॥ దేశమె నా యశయమనియోనుగొని ధనముగూర్చి ♦ యైహికవృత్తిన్
దేశపుభక్తుడ ననుచును । దేశము నాశంబుఁజేయఁ ♦ దెచ్చే కుమతీ!

లవు—క॥ పిల్లెమ్మ కండ్లుమూసికొ । గొల్లమ్మల యిండ్లపాలు ♦ గొల్లగఁ ద్రావక
బుల్లెమ్మ బాడదనుకొను । బెల్లయుఁ గల్లగునుగాదె ♦ యిలలొఁగుచుతీ!

కపట—మీకవులను యీదినము లో మన్నించేవాడెవడు? మాసంకుద
యున్నా మా గౌరవమున్నూ మీ కున్నదా?

కుశు—క॥ సంపద ముచ్చును గౌరవ । మింపుగ నిల్లంతవాసం నేర్పడఁ ద్రాగిక
జంపిన ధనముకు, లోకుల । కొంపలు గూల్చినను, వాని ధ గొలతుకు కుమతీ!

లవు—క॥ పుట్టిరి యెందఱో రాజులు । కట్టిరివా రిండుబోలి ధనహర్యముల్
గట్టెరె వా రిపుడుగలరె! । కట్టా! ధనమన్న నీకుఁ ధర్మమే కుమతీ!

కపట—ఈప్రపంచమంతయు ధనముతోనేయున్నది. ధనమున్నవా
రికే భోగభాగ్యములు లేనివారి కే యున్నది? వడ్డీలు, కమి
వనులు వస్త్రావుంటేనే కేవలము రంగడువలె నుండవచ్చును.

కుశు—క॥ రంగఁడ నాకేమనుచును । భంగము నేయంగఁ గటికిపాపిని బోలక
బొంగునె వానైత్యము! । గొంగలిగతి కాదె వాన్నిఁ గొంకకత్తరలోక.

లవు—క॥ భోగివా జోగివా రోగివా । యోగిని నే ననుచుఁ జెప్పఁ నోర్తురజనముల్!
వెంగలి లింగనిమోమున । నెంగిలిబూడిదను బూయఁ నీత్యయఁడగునే!

కుశు—క॥ అల్పఁడగు నీకు నెత్తరి చేల్పునిగుణ మెట్లుకచ్చుఁ జేయంగఁ బుత్రముల్
అల్పపు నీ బుద్ధిపుడును । దల్పడు నీచదువుసంధ్యఁ దర్పము కుమతీ!

కపట—ఆ దంధసంస్కారరావైనా యుంటే కొంచెము దబాయించే
వాడేమో!

కుశు—క॥ జీవసాసపుష్కల । జీవతోఁ గొల్పుచును నీకుఁ జెలియై యెపుడుక
యావతోఁ దిరిగడి దంభుని । కావగ దగదంచుఁ బల్కవలనొ కుమతీ!

కపట—ఆ మునిఁబుచ్చుల రాయడుంటే కందపద్యమో పెండలం
పద్యమో యేదైనా యొకటి చెప్పేవాడేమో!

లవు—క॥ అప్పులూ బాధ్యత “నయి” యనిపప్పులూ భాగముకుఁ బాదుఁ భారతభక్తుక
యొప్పుగఁదిల్పియూ మ్రచ్చా! తప్పుడుపని యిదయటంచుఁదగజెల్పక!

కపట—సజ్జనులమగు మామీద మనుకుచున్నారేమి కర్మము!

కుశు—క॥ సజ్జనుడనఁ జీకటింటి । పజ్జను దివివెట్టినటులఁ ధ బ్రథ గనుచుండున్
దుర్జనుడనఁగను సత్యపు । పర్జుండై మెలగకుండు ధర్మమే కుమతీ!

కవట—ఈ పుట్టినవాళ్ళందరున్నా యెప్పుడో యొకప్పుడు చచ్చి పొయ్యేవాళ్లే! ఈకాస్తేపట్లోనూ యీ కవిత్వా లెందుకు యీ గ్రంథాలెందుకు ?

కుసు—క॥ పుట్టితివి గిట్టనుంటివి । పుట్టుదువిక నెన్నిసార్లొత్పావ్యపు కర్మక బుట్టదెక్కుయొం బందియొం । బుట్టుక సాధకము నేయొంబూనును కుమతీ!

లవు—క॥ చింతల కాలయమగు నీ । చింతల భవిరాజ్యమందు వివిధపుగతులక వంతలం దీగ్నంగ వెలుగు । కొంతుల నిచ్చెదెవి గ్రంథభిక్షువలె కుమతీ !

కవట—శంకర, వంకర, సుంకర— యీ కదములన్నీ వచ్చేటట్లు యొక పద్యమును చెప్పండి. చూతాము.

కుసు—క॥ శంకరనాముడు యొకతరి । వంకర గాంధీకిని బెట్టింకరింపుఁ నా సుంకర కొండాయ యొకడు । శంకింపక వాస్కించేసెఁ గాంధ్యుడతీ !

కవట—బాగు. నాని, భీష్మాచార్యు లంతటివాఁడు నన్ను మర్యాద చేయుచుండగా మీరు నన్ను యే మనుకుంటే నేమి?

లవు—క॥ భీష్మడవు నీవు యం చా । శ్లేష్మము దన్నెడియు నానిఁ నేమిండుటిక గ్రీష్మమున వర్షరీతిని “దుష్మక” కడఁపండి ధనముఁ దూకువె కుమతీ!

కవట—మా శర్మను వర్ణింతురూ చూతాము!

కుసు—క॥ కొండంతఁ దిండిగొట్టగ । నుండిదేశమున కంచుఁ నుగెడువాడుక ఖండించు రాజనీతిని । దిండికి సర్కారు యొసఁగుఁజెఱవగు వరకుక.

కవట—శహబాష్! అయితే— మా నిజతత్వమును కనుక్కు నేవాళ్ళు యున్నారని చెప్పవచ్చును గాని యే మారుమూలనో పలుకు యీకవుల యరణ్యరోదన మెవరు వింటారు?

కుసు—క॥ విదియనుగనకునఁజుంద్రుండ । తదియను దనయంతఁగాంచుఁ దప్పకభువిక జడలను యానాడు గనక । చెదరిన బ్రహ్మాండమెల్లఁ జెదరజె కుమతీ!

లవు—క॥ దుష్టుడవు నీవు యటులనె । దృష్టిని బడకుండ నెట్లు • దాకొనఁగల వా యప్తమశని నినుబట్టంగ । సృష్టిని గనుచుండు నీ దఃసత్యత కుమతీ!

కవట—(తనలో) మాటిమాటికీ పద్యాలే! గుండెలుపగిలి డొక్కలు బద్దలయ్యే పద్యాలు చదువుతున్నారు. వీళ్ళ అఘాయిత్యం కూలిపోనూ! (ప్రకాశముగా) మహాకవులారా! మీకవిత్వం

చాలా రమ్యంగానున్నది. రేపు సాయంకాల మొకసారి దయ చేయుడు.

కుశు—క॥ “చిత్తము దిత్తము”యనుచునుబ్రతముకై యాసకడియు “భళిరే”యని నీ చిత్తము రంజిలఁ బలుకము, । కత్తము గమన్న శేపె వదలము కుమతీ !

లవు—క॥ భువియందుఁ గలఁగనివింతలు । రవికిని గనకుండ నుండి • రంజిలఁగల వా కవికిని గాననివింతలు । దివియందును గానవంచుఁ దెలియుము కుమతీ !

(కవులు నిష్క్రమింతురు)

కపట—వీలైవల్లో పిడుగులలాగు వచ్చి పడ్డారు అబ్బా! ఇప్పటికి యింతసేపటికి - వీళ్ళను వదల్చుకునేసరికి మాతాతలు దిగి వచ్చారు. మనము మనమే; కవులు కవులే. మన కపటనాట కమును జిత్తించుటయందా కవికుండెడి సమర్థత మరియేరి కుండ గలదు! ఎంతచేసినను మహాకవుల కుండెడి గౌరవము మన కెట్లు రాగలదు? నేటికి యీ కాలక్షేపము చాలును.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

పంచమాంకము : ద్వీతీయ రంగము.

(ప్రవేశము : రామదాసు.)

[పాట : బ్రహ్మాంగారి తత్వం.]

- 1 చెట్టుక్రింద పుట్ట - పుట్టలో నాగన్న - పుట్టలో నాగన్న బుట్టలో కొచ్చినా - బుసు బుస్సు మంటాడుగా ॥బ్రహ్మాం॥
- 2 స్వాదేశ మంటాడు - స్వారాజ్య మంటాడు - సొమ్ముతె మ్మంటాడు సొమ్మెల్ల వమ్మయ్యె - పొమ్ము పొ మ్మంటాడురా ॥బ్రహ్మాం॥
- 3 దేశానికై నేను - దేశాన్ని యిస్తాను - బిచ్చానికై వచ్చి - లచ్చ లాదిగ లాగి - వెచ్చించువా - డొకడురా ॥బ్రహ్మాం॥
- 4 రాముని గుణములు - రవ్వంత లేకుండ - రాముడను నేనంచు - రణగుణ ధ్వనిసేయు - రాము డెట్లా వీడు రావణుని డొనురా ॥బ్రహ్మాం॥

5 కోతినమ్మెడివాడు - నాతి నమ్మెడి వాడు - నాతి కోతైతేను నా
గతేమనువాడు - నలుగురు నవ్వితే - నవ్వుకొ మ్మంటారురా
॥బ్రహ్మం॥

6 పతికాముఖమునను - పాపిష్టిలేఖలను - బడనింపువా డొకడు -
భరతమాతకు వీడు - ప్రియపుత్రు - నంటాడురా ॥బ్రహ్మం॥

7 అప్పులో బాధ్యత - అరెలేదు పోయించు - పచ్చలో భాగముకు -
పరుగత్తుకొస్తాడు - గీతబోధను వీడు - గొంతె త్రిచేస్తాడురా ॥ బ్రహ్మం॥

(సిష్టామించును)

పంచమాంకము : తీర్థీయరంగము

(ప్ర)వేశము : కపట మహాశయుడు, దైవికరావు)

కపట— పాట — సావేరిరాగము, అటతాళము.

కడుపు నొప్పిబాధ - అయ్యో - యమబాధ॥ (పల్లవి)

1 ఆకలిగన మెండు - అన్నితినగను యాస - తిన్నంతను గడుబాధ-
అన్నన్న యీ - బాధను యెన్నతరము గాదూ ॥కడుపు॥

2 తెరలుగ వచ్చెడి బాధ - పొరలజేయు పెన్నాధ - పపరములోర్వని
బల్బాధ - వచ్చేప్రాణము - పొయ్యేప్రాణము - వారు వీరు మఱి-
యేరును నా వంతదీర్చ దరిరారు ॥కడుపు॥

3 మరణమే - నా - శిరణమ్ము - మఱియూ - మరణమన్నభయమ్ము-
మహినిక-నే-మనుదునొ చత్తునొ - నా - మమతదీరు-ఁబట్ల॥ క ॥

(తనలో) అబ్బబ్బా! ఈ కడుపునొప్పి బాధను గురించి
యెవనితోఁ జెప్పుకొందును! ఎందర భిషగ్వరుల నాశ్రీ
యించితిని! అబ్బా! అయ్యో! ఇస్తీ! ఏమిపోట్లు పొడుచు
చున్నవిరా బాబూ! ఈ బాధను సహించలేక యొకప్పు
డేదైన విషమును ద్రావి యాత్మహత్య చేసికొందునా యని
బుద్ధి వొడముచుండును. కాని, ప్రాణమన్న మఱుల నెంత తీపి!
ఈ వ్యామోహముల నన్నిటిని బలవన్మరణ సహాయమున విడ

లించి పోవుటయుఁ గట్టమే యగుచున్నది. ధనము నా రెండు చేతులను సంపాదించితిని. ఆకలి యా అగ్నిహోత్ర బ్రాహ్మణుల వలె మండుచున్నది తినుట కా నో రూరుచున్నది. పదార్థములు కా లోటులేదు. తింటి నా కడుపునొప్పిచే యమబాధ. ఆహా! పంచభక్ష్య పరమాన్నఫల మధ్యంబున దిక్కుమాలిన యీ కఱ వేర్పడినది గదా! ఏమి చేయువాడ! చేసికొన నదనుభవించి తీరవలయు. చచ్చిన నేమి! చచ్చుటకును సిద్ధమై యుంటిని. ఓ మృత్యుదేవతా! నన్ను గొంపొమ్ము. నా దారా పుత్రాదుల కేమియు ధనము లేకుండఁ జేసితిని. ఇంకేమి కావలయును!

దైవిక—మిత్రమా! నీ వ్యాధికి దగు నౌషధమును సేవించుట లేదు. ఇంత బాధ నొందు చున్నపుడు బుచ్చుకొననగు దివ్యౌషధ మొకటి గలదు. దానిని జెప్పెదను సేవించువా ?

కపట—ఈ విషయమున వైద్యరాజు లందరును దమతమ తలలఁ బెట్టె లుఁ గొట్టుకొనిరి. నీ వా యిక్కఁనాఁకు జికిత్సఁజేయు వాడవు ! అయినను జెప్పము. వినియెద గాక !

దైవిక—నీకు బాధ హెచ్చుగ గల్గించినపుడెల్లను నా భగవ న్నామమును స్మరింపుము. అదియే నీ కాత్మశాంతి సిచ్చును.

కపట—నోటిమాటలకుఁ జింతకాయలు వ్రాలునా ? పిచ్చివాడా ! పృథ్వీపంచమునం దన్నిటికిని రాజుని చెప్పదగిన యా ధనమే నాబాధను దీర్చుజాలక పోయినది. ఇంక కంటి కెన్నడును గన బడని యా భగవంతుని నామ స్మరణయూ నాబాధను దీర్చు నది ! మరణశాసనమును గూడ వ్రాసి నా యనంతర వారసు లకు గయ్యాటములు లేకుండునటుల జేసితిని. స్వరాజ్య సంఘ మెట్లు పోయిన నేమి? ఏదియో మనవాళ్ళ నలుగురకును జీవ నము జరుగుననియు, మనకును గీర్తిదాయకముగను, పలుకు బడిగను, కొంత లాభకరముగను, నుండుననియు నీ వేశంబర మును బెట్టుకొంటిమి.

దైవిక—మిత్రమా! అద్వైతపదకుము. యెనిమాను దీసికొన్న గొంత
తాత్కాలిక శాంతి కలుగనేమో! ఒకటి రెండు దినములు నిరా
హారముగ నుండిన తగ్గునేమో!

కపట—జీర్ణాశయమునందు పుండుగా నేర్పడి అందలి అమృత్వమెక్కు
వై నపు డీ బాధ కలుగుచుండును; కేవలము నరముల సంబం
ధమై యుండునేమో యని యొక అభిప్రాయము.

దైవిక—ఏ దైవను మనోద్ధార్య మత్యావశ్యకము.

కపట—అదిలేక మనము చేయున దేమున్నది? చలిగాలి అత్యధి
కముగా వీచుచున్నపుడు మన శరీరములే యద్దాని కలవాటు
పడి బాధ సంతగా నందజాలవు. అటులనే మన మనస్సులును
యీ బాధ కలవాటు పడుటచే నద్దాని భరింప శక్యముగనే
యుండును. ఇదియే హృక్పతియొక్క సహాయత్వము.

(యవసక జారును)

పంచమంకము : చతుర్థ రంగము.

(ఛివేకము : పెట్టి, దమనక పంతులు)

రంగము : కపటమహాశయుని మేడ.

పెట్టి—(పాట : హిందూస్తానీ కాఫీరాగము, రూపకతాళము)

అట్టురా - పెసరట్టురా - మఱి - యొట్టురా - దీని - పట్టుగా -
దిన్నట్టివానికి - పుట్టురా - శూరత్వ మెంతో! పల్లవి॥

1. కురుపాండ - వ్రలుమున్నూ - పోరినయప్పుడు - తిన్నట్టి యట్టిదె -
సరిలేదు దీనికి - సత్యము గనరా॥ అటురా॥
2. వాలిని కోలను - గూలనేసిన యపుడు - శ్రీ - రాముడు -
సాపడ్డ - యట్టిదె - గనుమా॥ అట్టురా॥

3. భీముడు - యలనాడు - బకాసురుని జంప - భక్షించి చన్నట్టి-
యట్టిదె - యగురా॥ అట్టురా॥

దమ—సెట్టి! పెనరట్లు యెలా గిస్తున్నావు?

సెట్టి—అట్లు అర్థణ.

దమ—చాలా జాస్తీ ఖరీదు పెట్టావే!

సెట్టి—కుర్చీలూ బల్లలూ యేసి కూకో మెడితే అట్లు కణా యిస్తావే!
ఇక్కడ యింటి కొచ్చి అర్థణ అంటే యిట్లా యే...

దమ—మాట పూర్తిచేయి మణి!

సెట్టి—నీవంటి వాళ్ళకు మాటంతా చెప్పడ మెందుకు? కొంచెం
అందిస్తే నీవే అద్దం చేసుకుంటావు.

దమ—సెట్టి! ఈ బేరంలో దినముకు యేం సంపాదిస్తావు?

సెట్టి—రోజు గడిస్తే అదే మాకు చాలును. నీకు మల్లే వేలూ లచ్చలూ
గడిస్తామా? ఇలాటి మేడలు కడతామా? నాకు తెలియక
అడుగుతాను గాని, యింటి యజమానివి నీవే నంటయ్యా?

దమ—నేను కాదు. మా యజమాని లోపల వున్నాడు.

సెట్టి—అయితే, ఒకసంగతి అడుగుతాను; నీకు కోపం రాదు గదా!

దమ—వర్షాలేదు, అడుగు

సెట్టి—దచ్చినపు వీధిలో మా పెద్దమ్మ కొండు కుండాడు; యెటే
కుండావా?

దమ—వేరేమి?

సెట్టి—వేరెందుకు లే! పెద్దసావుకారు నెరుగవం టయ్యా?

దమ—ఆ! ఎరిగిన్నాను తెలిసిందిలే.

సెట్టి—అయిన్ను పెద్దోణ్ణి చేసింది మీవంతులే అని చెప్పుకుంటారు;
నిజమేనా?

దమన—(స్వ) వీని కీ సంగతి కేమి ప్రత్యుత్తరము చెప్పినా తగాదాయే; కనుక సంభాషణను తిప్పివేయవలయును. (వ)
అయితే, అసలు సంగతిని మన మిద్దరమున్నూ మరచిపోయాము.

సెట్టి—నాలు గట్లు యిమ్మన్నావా?

దమన—(స్వ) వీనిదగ్గర యిక అట్లు తీసికొనకపోతే తిట్లయినను తీసికొనక తప్పదు. (వ) నాలు గట్లు యియ్యి.

సెట్టి—నీవు చాలా పెద్దమనిసి లాగు కనపడతావే?

దమన—వ్యవహారం సరిగా నడిచేటంతవరకూ అంతా పెద్దమనుష్యులే.
(అట్లు తీసికొని ప్రకము నిచ్చును.)

సెట్టి—దయంచు, సామీ! పోయెస్తాను.

దమన—ఇదివరకు అనర్గళంగా డడను బొబ్బట్లకు ఖామందైనవా? డుయిప్పుడు నాలుగు పెసరట్లకు పండ్లికిలింపవలసి వచ్చినది.
వయస్సు వైన బడ్డ కొలదియు జీర్ణశక్తి తగ్గుతూ వుటుంది.
(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

పంచమాంకము - పంచమరంగము.

[రంగము గృహము; కపటమహాశయి డ్వారపీఠము దగ్గరు,
సంధిగుణము జనించి, మౌనముతో బండుకొని యుండును]

(నేపథ్యమున)

అట్లు! పెసరట్లు! యేడి యేడి పెసరట్లు! సాగ్రానికి
సూటిగా అందిచ్చే పెసరట్లు! అట్లు అర్థణా.

కవట—దమనకా! వీధిలో యెవడో అభిడవిట్లు ఆమ్మతూపున్నట్లున్నాడు, పిల్లు బేరం చెయ్యి.

దమన—నూ అయ్యగారికి యీ సంధిగుణం పుట్టినతరువాత యేం తమాషా లైనా పలుకుచున్నాడు. ఇంకకూ దైనఘటన యేలా గున్నదో! ఈ మహారాజు యేం చేస్తే మనకేమి? తాను తింటున్నాడ. మనవంటివాళ్ళను నలుగురినీ పోషి

స్తూపున్నాడు. ఎవరిని మోసం చేస్తే మన కెందుకు ? అయితే, ప్రతిదానిలోను సింహపు భాగము ఆయనది. నక్క భాగము మనది. ఎవని ప్రాప్తం వానిది ఎక్కువ ఆశకడి యేమి లాభము?

పట—దమనకా ! మనము యేర్పరచిన ఆ జెమాజెట్టిలు—రామ లక్ష్మణుల లాటివాళ్ళు—యెన్ని ఖాలీకాగిదాలమీద సంత కాలు చేయించుకొని వచ్చారోయి ! వాటినిన్నిటిని సమయం వచ్చిందంటే అఫిడెట్లు క్రింద ఉపయోగించవచ్చును గదా. దమనకా! చెవిలోమాట (రహస్యముగా) మన యింట్లో యీ శాన్యపుదిక్కు ఖజానాగదిలో నైరుతీమూల సొరుగుల అలమారుకు క్రిందుగా కుడివైపున దొంగ అరలో ఒక బ్రాసుకాగిదపు సంచిలో వట్టిసంతకాలతో వున్న కొన్ని కాగిదాలున్నూ ప్లాంపులున్నూ శ్మశానవీధిలోని మన స్నేహితుని యింటికి తీసుకునివెళ్ళి భవ్యంగా దాచిపెట్టుమని యియ్యి. ఇంకా యిక్కడనే వున్నావా ? ఈపనిని త్వరగా చెయ్యి; అడుగు! యెవరో కొత్తమనిషి వస్తూవున్నట్లున్నాడు. ఆలాగు తెల్లపోయి చూస్తావేమిటి ?

దమన—(తనలో) ఈశాన్యం అంటే యేదికో నైరుతీ అంటే యేదికో నాకు సరిగా బోధపడకుండా వున్నది. పెద్దబాల శిక్ష తిరుగవెయ్యాలి. (ప్రకాశముగా) చిత్తం. ఈపనిని ఇప్పుడే చేస్తున్నాను.

కపట—ఈ వ్యవహారంలో మన మంతా ధర్మసంస్థాపనార్థం పని చేస్తూవున్నా మని అందరకూ తెలుసునా? తెలియనివాళ్ళకు నువ్వు నచ్చేటట్లు చెప్పు.

దమన—నేను ఆలాగే చెప్పుతున్నాను. కాని, సుప్రసిద్ధులగు మన బక్కస్థీడరుగారు అబద్ధాలు చెప్పుమంటారండీ! అబద్ధాలు చెప్పి తేనేగాని మనకార్యం సానుకూలం కాదంటూ వున్నారండీ!

అందువల్ల చిక్కు కలుగుతూ వున్నది. ఈ కారణంచేత నేను తిరిగింకు స్వర్గంలో పేలాడవలసి వస్తూవున్నది.

కపట—నీకు ప్రపంచజ్ఞానం లేదోయి! చిలుకపలుకులు పలుక మంటే పలుకుతావు. ఉపన్యాసాలు యివ్వడానికి ప్రపంచ జ్ఞానానికి చాలా దూరం వున్నదోయి! నేను చెప్పినదంతా సీరియస్ (serious) గా తీసుకోబోకు. ధర్మరా జంతటివాడు అబద్ధ మాడాడు. శ్రీకృష్ణుడు పాండవులు ఓడిపోతూవుంటే నిజధర్మానికి వ్యతిరేకంగా భీష్మాచార్యులను తానే సహరిస్తానని చక్రమును సుధించాడు. అటువంటివాళ్ళ ముందర మన మెంతటివాళ్ళము!

దమన—చిత్తం. (తనలో) అయ్యగారికి నుగత మరల వస్తూవున్నట్లున్నది.

(యవనిక జాగును)

పంచమాంకము - షష్ఠ రంగము.

[రంగమ-గృహము; ప్రవేశము: కుబ్జ రాజకీయవేత్త]

కుబ్జ—కపటమహాశయుడు వ్యాధిగ్రస్తుడై మిగుల బాధ నందుచు న్నాడు. సన్నిపాత జ్వరమని దేశీయ వైద్యులు చెప్పుచున్నారు. సంధిగుణము బూర్తిగ బ్రవేశించినది. ఇప్పటికి పది దినముల నుండి జ్వరతీవ్రత హెచ్చుగా నున్నది. ఎట్లుండ బోవునో యెవడును చెప్పలేకున్నాడు. భగవదేచ్ఛ యెద్దియో దెలియ కున్నది. ఇట్టివార లెంద రెందరీ ప్రపంచమన బుట్టినప్పటి నుండియు మరణించి యుండలేదు!

“చనినా రాక్షసు చక్రివర్తులు నుహించక గ్రంభు బాలించి ధర్మనిరూఢి స్థనినారు పోశక మహారాజు ల్లాపేంద్రాభివ్రత చనుచో వారలు మూటగట్టుకొని యైశ్వర్యంబు గొంపోయిరే! అనఘా! రాజ్యము లేల! వైభవము లేలా! ధర్మములే లేనిచో!”

అహో! బలిచక్రవర్తి! శహాబాద్! శుక్రాచార్యులవారు నీకుఁ బ్రబోధము నిచ్చుచున్నను నీవాద్దానము నెట్టి సత్య తతోఁ జెల్లించుకొంటివి! భారతవర్షమునం దిప్పటికిని నీ దాతృత్వమును జెప్పుకొనియే గదా మేనుండరమును గర్వ పడుచుందుము! అహో! కపటదేశభక్తా! వామనుం డను నొక నిరుపేద బ్రాహ్మణబాలుఁడు రాజ్యాధిపతియగు బలి చక్రవర్తి యంతటివాని బాతాళలోకమున కణగఁ ద్రొక్కుటను గంటివా? ఎంత చిన్నలైనను యెట్టి బలీయులకు గుణ పాఠమును బోధింపగలుగుదురో దృష్టాంతమును జూచియుం టివా? కావున నీ విజ్ఞాన బలమును గూర్చియు నీ ధన బల మును గూర్చియు గర్వము నందకుము!

మన కథానాయకుని వ్యాధి చికిత్సకై ఆంగ్లవైద్య విశా రదులలో మూఁడు శిరస్సులు గలసి పనిచేయుచున్నవి. కోటీ శ్వర శాస్త్రులుకూడ దూరమున నుండియే విచారించి పోవు చున్నాఁడు. కాని, ఆపులు, మితులు, హితులు, సుహృదులు, స్నేహితులు, చెలికాండ్లు, బంధుగులు, చుట్టములు, యిరుగువారలు, పొరుగువారలు—యింత మందియు నడుములను బిగించుకొనియే యున్నారు. బంధువర్గమంతయు వచ్చి యున్నది. ఇల్లంతయు జనముతోఁ గిటకిట లాడుచున్నది. ప్రత్యే కము వంటబ్రాహ్మణుని గూడ నేర్పాటు చేసియున్నారు. నా కూపిరి సలుపుటయే లేదు. కరటకశాస్త్ర సాహితున కచటనే జెప్పుకొనియున్నాడు. స్థూలసోదరుఁడు అశ్వనీభరణీ కృత్తికాది నక్షత్రముల లెక్కించుచు పంచాంగమును బరిక్షించుచున్నాడు. అద్వైతమూర్తి మరణశాసనమును బదిదినముల క్రిందటనే బూర్తి చేయించుకొని వెళ్లెను. ముని యుద్బులరాయఁడు తనయింటికి భద్రముగ దొడ్డివైపున నొకటియు వీధివైపున నొకటియు నయిదులీవర్గ తాళమును దగిలించి వచ్చి “తమతమ పాత్రసామగ్రిలను రాజవీధికి ఒప్పగింత సేయనగు”నని యెల్ల

రకును వేదాంతమును బోధించుచున్నాడు. సోదర దేశభక్తుల ముఖములు వెలవెల లాడుచున్నవి. దంభసంస్కారుఁడు రైలు దిగి యప్పుడే వచ్చి “ముందుసంగ తేమిటి?” యనుచు సన్నిధుడగు నైనెనిమిదివలె నాందోళన మందుచున్నాడు. ఒక వృద్ధ బ్రాహ్మణుఁ డరుదెంచి యెద్దియో తన రామాయణమును జెప్పుకొనుచు బాష్పజలముల విడచుచుండెను. “ప్రాణస్నేహితుని జూడఁబోవు చుండెను గాబోలు” యనుచు నొక పొట్టి బ్రాహ్మణుఁడువచ్చి కిర్మి చెప్పలజోడును విడచి భుజమును సవరించు కొనుచుండెను. ముఖముపై స్ఫోటకపు గుర్తులుగల యొక పొడుగు మానిసి యాతని ప్రక్కనే నిలచియుండెను. ఇట్లు సృష్టియం దొకే స్థానమున నొకే ధర్మకార్య నిర్వహణమున కేర్పడిన యిరువుర పురుషులలో నొకఁడు పొట్టిగను మఱియొకఁడు పొడుగుగను యేల నిర్మాణము నందవలయునో యనెడి సంశయాంశము ప్రస్ఫుటముగఁ బ్రతివాని మనస్సును బాధించు చుండెను.

పాపము ! ఆ కపటమహాశయుని భారమును నేనేమి మోయుచున్నాను ! సర్వేజనా స్సుఖనోభవన్తు. ఆ పరమేశ్వరుడా మహానుభావునికిఁ జిరాయురారోగ్యైశ్వర్యముల నొసంగ నిమ్ము. నేను అడ్డు పిటివనును బెట్టను.

(నేపథ్యమున)

కపట మహాశయునికిఁ బ్రాణభయము లేదనియు, రోగికి విశ్రాంతి మిగుల యవసరమనియు, డాక్టరులు చెప్పుచున్నారు. కావున మిత్రులందరును దమతమ యిండ్లకుఁ బోవుదురుగాక !

పంచమాంకము : సప్తమ రంగము.

(ప్రవేశము : సరోజినీ దేవి)

సరో—(స్వగతము)

గీ॥ తండ్రి ! లోకేశ ! పరమాత్మ ! ♦ ధర్మనిరత !

కపటభక్తుని మాయలఁ ♦ గల్గజేసి

కనగ మమ్ముల నీదు ♦ కీగంట నెపుడు
భక్తి సిదె సమస్కారంబు ♦ బరపు చుంటి.

(నేపథ్యమున)

ఎవరమ్మా అచ్చట! మీకు తెలిసియున్నయెడల మా
కపటయ్యగారి ఆరోగ్య మెల్లొన్నదో తెల్పుడు
సరో—నీ వెవరవు? నీ పేరేమి?

(మరల నేపథ్యమున)

నేను చిలువమ్మను.

సరో—ఓహో! నీవా! చిలువమ్మ వా? ఆయన ఆరోగ్య మిప్పుడు
క్రిమముగ నే యున్నది. నీకు నా సందేశ మొక టున్నది.

గీ॥ చిలువవే యాదు వో నల్ల ♦ గలువకంతి!

చిలువరా జని తలచితో ♦ తులువరాజు

పేరు జూచిన మాత్రాన ♦ బెఱిగి పోకు

రామరా జెల్ల గాడు శ్రీ ♦ రామరాజు.

ఆ కపటమహాశయునికే నీవైనను గొంచెము సన్మార్గోప
దేశమును జేయుము.

గీ॥ చెప్పదగినట్లు బుద్ధుల ♦ జెప్ప మమ్మ!
భువని యవిసీతు నీతుగా ♦ జేయు మమ్మ!
తులువతినమును వదలు మన్దైలుపు మమ్మ!
భరతమాతయు సిన్ను గాఢాడు నమ్మ!

(నిష్క్రమించును)

పంచమాంకము : అష్టమ రంగము.

(ప్రవేశము : కపట మహాశయుడు)

కపట—(స్వ)

నీ॥ కుడిభుజ మనుకొన్న ♦ కుజనుడౌ కరటుతో
భేదంబున స్టంటి ♦ భిన్నగతివి

అత్యంత ప్రియమిత్రుడా ♦ యహంభావుండు

గనరాఁడు కలనైన ♦ గనికరమున

తోడు నీ డని పొంగు ♦ జోడు దైవికరావు

నిర్దయ నాపైన ♦ నెఱవసాగె

నన్దూచి వెఱగందు ♦ నా దంభసంస్కారు

డెఱిగె నా నీచంపు ♦ గరువబుద్ధి

గీ॥ సర్వశల్యుండు పారెను ♦ స్వార్థుఁ డగుచు

గుబ్బిశిష్యుని గన మహా ♦ కుక్రుడయ్యె

వల్కె మునిముచ్చు యీనాడె ♦ వక్రిగతిని

మూర్తి దూరదృష్టుఁ డిఁకను నామోల రాడు.

గీ॥ హీతులు యెల్లర్కు దెలిసి నా ♦ హీనబుద్ధి

నన్ను వీడిరి మెల్లగ ♦ నయత భయత;

ధనము యిడరాదు సౌఖ్యంబు ♦ దలంచి చూడఁ

బ్రాణ ముండియు లేనట్టి ♦ పాణి నైతి.

నే నన్న నెల్లరకు సింహస్వప్నముగ నుండెడి స్థితి నేటి కెట్లు మారిపోయె ! బడికిఁ బోవు చిన్ని బాలుఁడు సహితము మార్గమధ్యంబున నను గన్నచో ‘అహో ! కపటదేశభక్తా ! డేమమా?’ యని పశ్చింపఁ దొడఁగె. నాగ్రహంబునకు నలు పక్కల గోడలపై నే యర్థరాత్రియో “ఇందు కపట దేశ భక్తుఁ డున్నాడు! జాగ్రత్!” యని యెవ్వరో కొంటె బాలురు బట్టెయక్షరములతో వ్రాసియుండిరి. ఇంతకు మించిన హైన్యత యేమి టుండఁగలదు ! జీవితమందలి ప్రతి యడుగు నకును సోదరమానవుని యెడ నా విధికృత్యమును నెరవేర్చు చుంటి నని యెంచక యెల్లప్పుడు నేరికో యొకరి కుపకారము జేయుచుండెడి వాడననియే దలంచుచుండెడి వాడ. భారత వర్షంబున నా దురదృష్టిమూర్తి యొక్కడే నాయెడ నిర్భయఁడై నా నీచ బుద్ధిని గూర్చి నన్నదలింపఁ గలిగెను. ఈతనే నాకు నిజమిత్రుఁడు.

ఎంద రెందర జీవసముల నా పొట్టను బెట్టకొంటిని! ఎంద రెందర మనములు నా పరుషభాషణముల మూలమునను నా దుష్టప్రక్రియలచేతను నొప్పించితిని! ఎన్నెన్ని కుటుంబములు నన్నుంచి విలవిలలాడుచున్నవి! ఎంద రెందరపై నాతీవ్రదృష్టుల నిగిడించి వార లందరకును నా యెడ నొకవిధమగు నేహ్యతను బురికొల్పియుంటిని! ప్రపంచమం దంతటను నాకు ముఖ్యులని యెంచదగిన బంధుగులును మిత్రులును గూడ విరోధులుగ దేలిరి. చిట్టచివరకు రాజకీయ వ్యవహారముల యందును బండితవరులచే నతి హీనముగఁ బరిగణింపఁ బడితిని. ఆ మహాత్ముడు మాశ్రమ! నా దుష్టకపటజీవితము నెఱుంగక యింకను నన్ను గుణవంతునిగఁ దలంచుచుండెను. ఆ మహానుభావుడు మాత్ర! మీ మోసమున శంతకాలము లోను గాఁగలడు!

నాకిక మరణమే శరణ్యమా! చావునుండి దప్పించుకొని మఱల లేచితిని; మరణించినను బాగుండెడిది. (కొంచె మాలకించి) ఆత్మహత్యను జేసికొందునా? వలదు! వలదు! అయ్యది బిఱికివాని కార్యశూరత. కపటమహాశయుం డాత్మహత్య జేసికొని ప్రాణముల విడిచెనని ప్రపంచమున జెప్పకొనుటకంటె సిగ్గుబాటుకార్య మేమి టుండగలదు?

శా॥ భీమల్ మృత్యువు రాకమున్నె మృతులై బేలల్వలెన్గాంతుగా వీర త్యేలనొ జాపుయన్నమది నీవీక స్థయంబంద! నెవ్వారల్లప్పగలేరు చావు యని దెలివ్నెరో చోద్యంబగున్ ధీరు ల్మాత్రము మృత్యువన్ననిక నాతీరున్గనన్ రారుగా.

హృదయమా! శాంతిపుష్ప! ఆర్యకుమారా! భయమందకుము.

గీ॥ భరతపుత్రుండ! పిఱికివై, బ్రాణహత్య
బూనికొన నీకుఁ దగదు యజ్ఞాని వగుచు

కలదు పరమాత్మ నీలోఁగఁ ♦ గనులదెరచి

చూడు! నీ కగు మార్గంబుఁ ♦ జూపఁగలదు.

ఇన్ని దినములనుండియు నీ యంతరాత్మను నేను మరచియే యుంటిని. అజామీఖుఁ డెట్టి దుష్టజీవితమును గడపినను మరణాసన్న సమయంబున దన కుమారుని “నారాయణ”యని బిలుచుటచే నా భగవంతు డాతని మనంబునకు స్ఫురించి యాతని కైవల్యమునకు దారిజూపెను. హిందువులలో భగవన్నామమునే బూజితురు. భక్తులెల్లగును రామాఁడనియుఁ కృష్ణుఁడనియుఁ నారాయణుఁడనియుఁ శంకరుఁడనియు, మహాదేవుఁడనియు, దమతమ నమ్మకముల ననుసరించి తన్నానుములఁ దఱచుగా స్ఫురించుచుందురు.

దేవుఁడనన్నను, ఆత్మయన్నను, తలిదండ్రులన్నను, మిత్రులన్నను, బంధుకోటి యన్నను పేరేను గౌరవములు లేని నాకు నేను బూజింపఁబోవు భగవంతుని కే నామము నిచ్చుటకును దోచకున్నది. కావున, నా కా భగవన్నామమును స్మరియించి యానందించు భాగ్యమే లేఁబోయినది. ఎట్లయినను, భగవంతుఁడు, నిశ్చింతమైపట్టియు సత్కృష్టమైపట్టియు తేజస్సుతో గూడిన సర్వాంతర్యామియై యుండుటయం దేమియు సందియములేదు. మఱియు, సామాన్యనికంటె నే నధికుడను గానని దెలిసికొనుట కౌత కాలము పట్టినది! నా జీవితమందు గొప్ప సందిగ్ధావస్థ సంపాద్య మయ్యెడిది. ఈ సందర్భమునం దెట్లు నడచుకొనవలసినదియు నిర్ణయింప సమయ మొసన్నమైనది. ముందుజూచిన నుయ్యి వెనుకఁ జూచిన గొయ్యి. భరతపుత్రా! నీ బుద్ధికుశలతను గణించరచుట కిదియే మంచితరుణము. బాగుగ నాలోచింపుము. భయ మందకుము. ధైర్యమును వహింపుము. (ఆలోచనన సూచింపుచు) స్ఫురించినది. ఆఁ. లేదు—లేదు—అవును—అవును—కాదు—కాదు. ఎవ రక్కడ? ఎవరును లేరే! ఎవరో పలుకుచున్నట్లున్నది. బాలకృష్ణుఁడు

కనబడుచున్నాడే! బాలకృష్ణా! నీ చక్కాహుతికి నేను గంసుడనే యగుచున్నట్లున్నాను. వీడి! ఎవరును గానరాచే! నాలో నేనె భ్రమపరమాదము నందుచుంటిని గాబోలు! దురదృష్టమూర్తి! (ఇటు నటు బరితీంచి) నీవాక్కు వినఁ బడుచున్నట్లున్నదే! నీ వెక్కడ నుంటివి? మారు కల్గవేమి? ఎవరును గానరాచే! ఇదియు నొక భ్రమయే! హృదయ మా! శాంతింపుచు. ఆవేదన నందకుము. ఈ రాత్రియంతయు శాంతిమాగ నాలకింప వచ్చును.

గీ॥ కీర్తి—కాంచనతుల్య మా ♦ కీర్తి కాంత
పారె నేనును గను గానకు ♦ పాపబుద్ధి
శాశ్వతము యెద్దో యదియు వి ♦ నాశమందె
మృగ్య మది యేదో నాలోన ♦ నైక్యమందె.

గీ॥ చూడ నీవల మోహంబు ♦ శూన్యమయ్యె;
కనఁగ నావల సర్వ మ ♦ గాధ మయ్యె
ప్రాణమందునఁ దీపియు ♦ బాసి చనియె;
మరణ మాసింప నదియును ♦ మాయ మయ్యె;
యేమి టగు నొక్కొక్క ర్తవ్య ♦ మెఱుక పడదు.

(నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము : కుబ్జ రాజకీయవేత్త)

కుబ్జ—(స్వ)

అబ్బా! మా గురువుగారగు కవట మహాశయుని యొక్క హృదయము కేవలము రాతిలో జేయబడినదియే యని చెప్ప వచ్చును. అట్టివాఁడు కూడ నేడు ఆయనకుఁ గలిగిన కష్టములకు ధైర్యమును వీడక తప్పినది కాదు. ఆతని చిన్నకుమార్తె మరణించినట్లు చెన్నపురినుండి తింటివార్త వచ్చినది. పెద్దకుమార్తె కాలుజారి నూతిలోఁ బడి కొనయూపిరితో నుండియున్నది. నాల్గు దినముల క్రిందట భార్యకు మనసు కొంచెముగా జలించి నది. ఆమె నిండు జీవముతో నున్న తనకుమారుఁడు మరణిం

చిన ప్లేడ్సుచుండును. మా గురువుగా రద్వైతమూర్తిని కలత
నిద్రలో దిట్టుచుండును; ఏలనో ఆయన రేయింబవళ్ళు దుఃఖించు
చుండును. మా గురువు గారికి మతియే చెడిపోయినది. ఈరాత్రి
యెట్లు తెల్ల వారునో తెలియకున్నది. మా కందరకును ఆ భగ
వంతుడే సహాయపడును గాక !

[ప్రవేశము : కపట మహాశయుడు]

కపట—

గీ॥ జీవహితమయ్య నుంటి నిర్జీవియట్లు
దిక్కులే దింక నాకును ♦ దేవు డప్పి
పాపినైతిని యీశుకుఁ ♦ బామరుసకు;
కరటకా! యిట్టులగు నంచు ♦ నెఱుంగనైతి.

కొంచెము విశ్రమించెదను గాక ! (పరుండును)

(నేపథ్యమున)

హల్లో! బోగన్ పేట్రీయట్! వే కప్! అహో! కపట
దేశభక్తా! నిద్రొలెమ్మ! అరే ఝూటా దేశభక్తా! నమ్మకొ
హరాం! ఉతోరే! అడే! తిరుటు దేశభక్తా! ఎవళ
తూకం! గెటప్ రే! సృష్టిచుందలి పరమాణువు లన్నియు
సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సజీవములై చలనము నందు
చున్నవి. ఇయ్యది యవిచ్చిన్న స్వభావ శాసనము. ఇట్టి
సందర్భమున నీకు శాంతనిద్ర యెట్లు వచ్చుచున్నది? లెమ్మ!
నన్ను పిచ్చివాఁడనుకొనుచుంటివా? అవును పిచ్చివాడనే!
నీవు గావించిన పిచ్చివాడనే. ఇంకను నీకు తెలివి రాలేదా?
నిద్రొలెమ్మ. (బిగ్గరగా) ఒకటి-రెండు-మూడు - యంతవరకే
కష్టము; తిరువాత కష్టములేదు. తెలిసినదా? అర్థమైనదా?
బోధపడినదా? మనస్సునకు సచ్చినదా? నాటినదా? నేను
పిచ్చివాడనని ప్రపంచ మంతయు ననుకొనును. ప్రపంచమున
కంతకును బిచ్చియని నే ననుకొనుచుండును. ఇదియే సుమా

పిచ్చివాని లక్షణము! (తనలో) శహబాష్ ! పిచ్చివానివలెనే నటించితిని.

కపట—అహో! ఈ పిచ్చివాడు దన భ్రమవేళ సంభాషణలయం దెంత జ్ఞానమును వెలువరించుచున్నాడు! నా కాత్మశాంతి లేకున్నది. ఈ యర్థరాత్రియం దిట్లు సంచరించు పిచ్చివాని కంటె నా యాధిక్యత యేమియు గానకున్నది. “నీవు గావించిన పిచ్చివాడనే” యనుచున్నాడే. ఈ పిచ్చివాడెవడై యుండనోపు? (కొంచె మాలకించి) ఆతడై యుండునా? ఆతడేనా! ఆ! హా! హా! దైవమా! ఓరీ కరట కాధమా!

గీ॥ నేనె దుష్టుడ నైయుంటి ♦ నిజపుబుద్ధి

నీదున్నేహంబు సమకూర ♦ నీతిబాసి

అగ్ని కాశుతి యాద్యంబు ♦ అమరినట్లు

బరిగిమించెను మనయొక్క ♦ పాపక్రియలు.

హృద్రాజీ! నీవెచ్చట నుంటివి? ఎట్లుంటివి? న న్నేపు డైన దలఁతువో లేదో!

గీ॥ కనుల గనుచున్నమాత్రనే ♦ గనగ నగును;

కనుల గనకున్న దూరమా ♦ మనములకును

యిదియె హృద్రాజ్య మందలి ♦ యింద్రజాల

మనుచు దెలుతురు జ్ఞానులై ♦ కనడివారు.

ఈ కపటజీవితమునందు మనస్సున కే వేళ యందును ఆం దోళనమే; యింతటనుంచి నిశ్చితమగు నా ప్రేమ నెల్లరపై వెదజల్ల వలయును. ధనార్జనయం దాన విడువవలయును. పరధనముల నాసింపరాదు. భగవన్నామమును నేనును స్మరించెదను గాక!

శ్లో॥ రఘుపతి రాఘవ రాజారాం । పతిత పాపన సీతారాం

సుందర మాధవ మేఘశ్యాం । గంగా తులసీ సాలిగ్గాం.

(యవనిక బారును)

పంచమాంకము - నవమ రంగము.

[ప్రవేశము : యథార్థశాస్త్రి, రామదాసు, దైవికరావు, కుబ్జ రాజకీయవేత్త,
కరటకశాస్త్రి, దమనక పంతులు.]

యథార్థ—నేడుగా మన మా మహావిష్ణుయొక్క యాజ్ఞ ననుసరించి
కపటమహాశయునకు పట్టాభిషేక మహోత్సవమును జరుప
తరుణ మాసన్నమైనది. అతనియొక్క పశ్చాత్తప్త హృదయమే
యాతని నీ గౌరవమున కర్హునిగా నొనర్చినది.

గీ॥ తల్లి భారతమాతయుఁ ♦ దల్లడిల్లి
దైవ సాహాయమునకునైఁ ♦ దగగఁ గొల్చి
కపటభక్తుని భారంపు ♦ కథను దీర్చ
మనకుఁ గైదోడువడ నయ్యె ♦ మంగళంబు.

[ప్రవేశము : కపట మహాశయుడు]

నేటినుంచి మనమిత్రుడగు కపటమహాశయుని కా నామ
మును దప్పించి సత్య దేశభక్తుం డను నామము నిడ మీ యందర
యంగీకారమును గోరెదను.

అందరు—సంతోషము ! సంతోషము !

కపట—మీరందఱును నానుర్జయముల తమింగి గోరెదను. నామిత్రు
లగు సదైవితమూర్తేత్యాది మర్మదులు తా మొనర్చియున్న
పాపఫలము ననుభవించుచునే యుండిరి.

గీ॥ కాలచక్రింబె ఖండించు ♦ ఖలుల మదము
భారతమాతకు వీడెను ♦ భార మెంతో
తమని జేసిన పాపంబు ♦ దన నెగొట్టె
సాధుబాధయు నెల్లెడ ♦ సాగిరాదు.

రామ—ఇదియే మహాకథానాయకునకుఁ బట్టాభిషేకమహోత్సవముగ
నెంచుడు. దైవికరావు! ఆమహాశయుని యీ పుష్పాలంకృ
తునిగ జేయుము. భారతదేశమునకుఁ గళ్యాణ మగుగాక!

యథార్థ—గీ॥ క్షీణిని స్వారాజ్యమే ప్రజాక్షేమమనుచుఁ
దపసు జేసెడి యాదేశ • తతులు యెల్ల
నీప్సితములను జెందంగ • నీలను యొర్చి
యీశ్వరుని దోడుకై నిరీ • క్షింపవలయు.

ఆ శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని సంపూర్ణభక్తిముత ప్రేమశౌరవ
ములతో నారాధించు యారాధికాదేవి ననుసరించి మనమును
ఆమహానుభావుని స్మరింతము.

పాట.

1. నీగీతి విశ్వమంతా గొంతువిడిచాడ - నీతోడ ప్రాణలీలా తాండవ
మ్మాడ - ఓదివ్య గాయకా - ఓసుంద రాకార - యేది యిం
కొక్క మా - రూదరా నీ మురళి॥ (పల్లవి)
2. నాలోన నేడె బృం-దావనము విరిసినది-నాలోన నేడె యము-నా
తటిని మొరసినది - యే వసంతా నిలమొ - యేగాన కలకలమొ
యీనా యెడద నిండా - నిండిపోయినది ॥ ఏది॥
3. ఆనంద లేశమైనా - నోచుకో లేదురా - నా ప్రవాస పాపాణ
జీవనము - భాగ్యము వాసనలొ - పుణ్యఫల మాధుర్యలొ - నీ
పాటతీపి నేడే పొంగుచున్నవిర ॥ ఓదివ్య గాయకా॥

మంగళం

స మా స్త ము .

